

AASTARAAMAT

ÜLEVAADE RAHAPESU TÕKESTAMISEST EESTIS 1999–2005

RAHAPESU ANDMEBÜROO

Selle trükise väljaandmist
toetab Euroopa Liit

AASTARAAMAT

**ÜLEVAADE RAHAPESU
TÕKESTAMISEST EESTIS**

1999–2005

RAHAPESU ANDMEBÜROO

**Tallinn
2006**

Sisukord

Saateks

1. Ajalooline ülevaade
 - 1.1. Mis on rahapesu?
 - 1.2. Rahvusvahelised standardid
 - 1.3. Seadusandluse areng
 - 1.4. Rahapesu andmebüroo areng
 2. Rahapesu andmebüroo
 - 2.1. Rahapesu andmebüroo põhiülesanded
 - 2.2. Rahapesu andmebüroo õigused
 - 2.3. Rahapesu andmebüroo struktuur ja koht süsteemis
 - 2.4. Rahapesu andmebüroo tööskeem
 - 2.5. Andmekaitse
 3. Kohustatud subjektid
 - 3.1. Krediidi- ja finantseerimisasutused
 - 3.2. Teised kohustatud subjektid
 - 3.3. Isikusamasuse tuvastamise kohustus
 - 3.4. Teatamiskohustus
 - 3.5. Järelevalve ja vastutus
 4. Koostöö
 - 4.1. Riigisisene koostöö
 - 4.2. Rahvusvaheline koostöö
 - 4.3. Rahapesukuritegude uurimine
 5. Terrorismi rahastamise tõkestamine
 - 5.1. Põhimõtted
 - 5.2. Rahvusvahelised sanktsioonid
 6. Rahapesu andmebüroo tulemused
 - 6.1. Teated ja nende analüüs
 - 6.2. Rahvusvaheline koostöö
 - 6.2. Rahapesukuritegude uurimine
 - 6.3. Vara arest ja konfiskeerimine
 - 6.4. Järelevalve
 - 6.5. Teadlikkuse suurendamine
 7. Rahapesutrendid ja näidisjuhtumid
 8. Tulevikuplaanid
- Kasulikud lingid

Saateks

Aastaraamat on esimene avalik koondülevaade rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamisest Eestis alates esimese rahapesu tõkestamise seaduse jõustumisest 01.07.1999 kuni 2005. aasta lõpuni. Aastaraamatu eesmärk on tutvustada preventiivse süsteemi olemust, selle kujunemislugu ja tulemuslikkust vaadeldaval perioodil. See on ühtlasi algtõukeks iga-aastaste avalike ülevaadete väljaandmiseks tulevaste aastaraamatute näol. Et lugeja ei pruugi seda valdkonda tunda, on siin populaarsemalt kõneldud rahapesust kui rahvusvahelise fenomeni olemusest ja neist rahvusvahelistest standarditest meetmete osas, mis rahapesu ja terrorismi rahastamise vastu on riikides võetud.

Lisaks teadlikkuse suurendamisele annab aastaraamat tagasisidet nendele, kes on rahapesu andmebüroole teatise saatnud. Selleks kajastab kogumik erinevaid statistilisi ülevaateid ning Eestis esinevaid rahapesutrende. Tagasiside andmine ja rahapesuskeemide tutvustamine teatamiskohustusega subjektidele aitab paremini rahapesuskeeme tuvastada ning parandab rahapesu andmebüroodele edastatavate teatiste kvaliteeti.

Loodame, et aastaraamat täidab oma peamise eesmärgi, s.o annab teadmisi rahapesu tõkestamisest ning ülevaate rahapesu andmebüroo tegevusest ja rahapesust üldiselt.

Head lugemist!

Raul Vahtra
rahapesu andmebüroo
vanemkomissar

1. Ajalooline ülevaade

Eesti Vabariigi taasloomisest kuni 1995. aastani ei tundnud Eesti seadused mõistet *rahapesu*. Aastal 1994 organiseeris Euroopa Nõukogu Tallinnas esimese rahapesukonverentsi. Rahvusraamatukogu suurde konverentsisaali kogunes esindajaid paljudelt erialadelt: pankadest, õiguskaitseorganitest, valitsusasutustest ja muudest ettevõtetest.

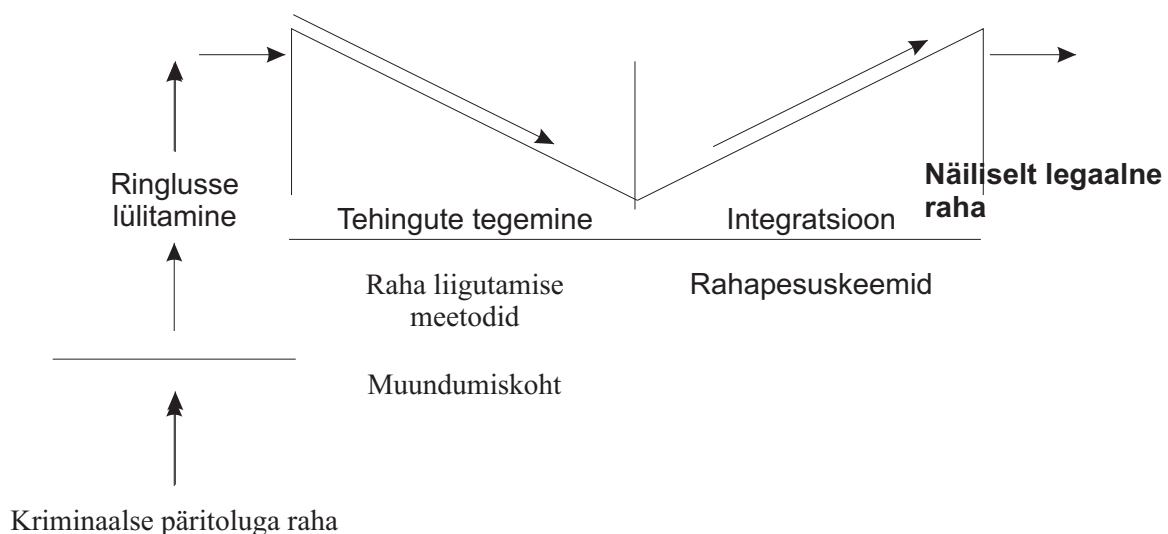
Esimene samm rahapesu tõkestamisel tehti juba samal aastal. Riigikogu võttis 15. detsembril 1994 vastu uue krediitiasutuste seaduse versiooni, kus oli eraldi peatükk rahapesu tõkestamisest. Selle peatüki sätetega, mille järgi krediitiasutused olid kohustatud tuvastama nende klientide isikusamasuse, kes tegid tehinguid üle 15 000 eküü suuruses summas või sularahatehinguid üle 7500 eküü suuruses summas, ning seda info ka säilitama, tegelikult rahapesu ei tõkestatud, kuna pankadel polnud kohustust nendest või kahtlaste tunnusjoontega tehingutest õiguskaitseorganeid informeerida. Krediitiasutuste töötajaid võidi küll vastutusele võtta, kui nad säärase tingimuste korral kliendi isikusamasust ei tuvastanud, ent praktikas seda kordagi ei tehtud. Rahapesu ei taunitud tol ajal ka kriminaalseadustikus kuriteona.

1.1. Mis on rahapesu?

Kurjategijate ning eriti kuritegelike organisatsioonide eesmärk on üldjuhul saada kergesti ebaseaduslikku tulu. Mõne kuriteoliigi puhul, nagu uimastikaubandus, illegaalne relvaäri, salakaubavedu, prostitutsiooni vahendamine, on kuritegelik kasum nii suur, et seda võib võrrelda väiksemate riikide eelarvega. Samal ajal on ühiskond võtnud selle fenomeni vastu mitmesuguseid meetmeid ja sätestanud seadusega näiteks konfiskeerimise, et kurjategijatel see vara ära võtta. Siit tekkiski kurjategijatel vajadus näidata seda tulu nii, et poleks võimalik tõestada sidet kuriteo ja sellega saadud vara vahel.

Kurjategijate võime kasutada legaalselt suuri ebaseaduslikke tulusid on ühiskonnale ohtlik, sest see tugevdab kuritegelikke struktuure ja nende mõju riigistruktuuridele, soodustab varimajandust ja ebatervet konkurentsi, tekitab kapitali ebapüsivust ning mõjub finantsturu usaldusväärsusele hävitavalt. Lõppkokkuvõttes võib ulatuslik rahapesu viia selleni, et riiklikud institutsioonid muutuvad tahtmatult kriminaalsete struktuuride töövahenditeks.

Rahapesu mõiste sündis 1920. aastail USAs, kus tuntud mafiooso Al Capone olevat oma kuritegelikku tulu legaliseerinud pesumajade kaudu, kus sularahakäive ei tekita suurt kahtlust. Esimest korda kriminaliseeriti säärane tegevus USAs 1980. aastail kui uimastiärist saadud tulu legaliseerimine. Hiljem levis termin sellisel kujul juba kogu maailmas ning sai üldkasutatavaks nii riigisisestes kui ka rahvusvahelistes õigusaktides.

Joonis 1. Rahapesu kui protsess

Rahapesu on protsess, millega kurjategijad püüavad varjata oma ebaseadusliku tegevuse tagajärjel saadud tulude päritolu. Sularaha on silmatorkav, mahukas ning sellel pole mingit väärtust, kui seda ei saa kulutada vähemalt näiliselt seaduslikult. Rahapesule kui kuriteole eelnevad kuriteod, millest saadakse materiaalselt tulu. Selliseid kuritegusid nimetatakse rahapesu **eelkuritegudeks**. Kui algul olid rahapesu eelkuritegudeks ainult uimastikuriteod, kus kuritegelik tulu oli eriti suur, siis nüüd nõuavad rahvusvahelised standardid, et eelkuritegudeks oleks sätestatud vähemalt kõik rasked kuriteod, millega on saadud varalist tulu. Eesti seaduseruumis võib iga kuritegu, millest säärast tulu saadakse, olla rahapesu eelkuritegu.

Tinglikult võib rahapesu jagada **kolme põhistaadiumi**. Esialgu tuleb sularaha paigutada finantssüsteemi, kus saab kasutada ülekanderaha või muid mittesularahalisi finantsinstrumente. Seda nimetatakse **paigutusstaadiumiks**.

Järgmine etapp on **laotamine**, kus kasutatakse mitmeid tehinguid, et peita varade päritolu, näiteks jagatakse see mitmeks osaks ning liigutatakse seda mitme konto kaudu erinevate firmade vahel.

Viimane etapp on **integreerimine**, kus varad sulatatakse seaduslikku majandusse näiteks kinnisvara, aktsiaid või ettevõtteid ostes.

Kõige lihtsam on avastada rahapesu ning tõestada sidet kuriteo ja kuritegeliku vara vahel esimesel etapil. Iga järgnevaga ähmastub side vara ja selle tegeliku päritolu vahel tunduvalt ning pärast integratsioonistaadiumi tundub vara olevat juba täiesti legaalne. Tõestada selle kuritegelikku päritolu on seda raskem, mida keerulisemaid rahapesuskeeme on kasutatud.

Rahapesijad on valmis ohverdama kuni 20% oma ebaseaduslikust varast juhul, kui nad saaksid vara kanda seadusliku rahasüsteemi kaudu ning neil oleks varale legaalne juurdepääs. Tihtipeale maksavad nad suuri hinnalisasid mittemajanduslike tehingute pealt, sest nad ei oota näiteks ära tavapäraseid kliiringtsükleid.

Levinumatest rahapesuvõtetest võib tuua näiteks variisikute ja varifirmade kasutamise, smurfimise, kus kurjategijad jagavad suurema summa väiksemateks, tehes sissemakseid erinevatele kontodele erinevates pankades, üleanded maksuvabadesse piirkondadesse ja riikidesse, kus rahapesu kontrollmehhanismid on nõrgad.

1.2. Rahvusvahelised standardid

Paljudes riikides saadi aru, et rahapesu ohtlikkuse tõttu on rahapesu tõkestamine käsitatav kui avalik huvi, mis annab avalikule võimule küllaldase aluse isikutele kohustusi panna ja nende õigusi piirata, sealhulgas ka põhiõiguste riiveks. Eri riikides rahapesu tõkestamise meetmeid võttes mõisteti, et rahapesu on rahvusvaheline fenomen, kus kurjategijad kasutavad ära neid riike, kus piisavaid meetmeid ei ole võetud. See tingis vajaduse ühtlustada eri riikide meetmeid ning võtta neid rahvusvahelises ulatuses.

Esimene rahvusvaheline akt, kus rahapesu käsitleti, oli **1988. aasta uimastilevivastane Viini konventsioon**. Seal vaadeldi kuriteona uimastikuriteo tulemusena saadud varaga toimingute tegemist. Rahapesu mõiste tuli rahvusvahelisse õigusesse tegelikult sama aasta detsembris rahvusvahelise **Baseli Pangajärelevalve Komitee** soovitude näol pankadele, et kaitsta neid rahapesus ärakasutamise eest.

Aastal 1989 otsustasid G7 riigid moodustada rahvusvahelise töörühma **FATF**, et töötada välja rahapesuvastased rahvusvahelised standardid ning neid maailmas levitada. Esimesed **40 soovitus** valmisid 1990. aasta aprilliks. Neid soovitusi muudeti oluliselt 1996. aastal ning **2003. aastaks** ongi neist kujunenud rahvusvaheliste standardite baasnõudmised rahapesu tõkestamisel.

Oluliseks pöördepunktiks rahapesu tõkestamisel sai kogu maailma vapustanud terrorirünnak Maailmakaubanduskeskusele New Yorgis, mille järel adus kogu maailma avalikkus, et terrorioht on väga reaalne ja võib ohustada meist igäht. Selge oli ka tõik, et niisuguseid suuri terrorioperatsioone ei saa korraldada rahalise abita. Seepärast lisandus pärast 11. septembri terrorirünnakut FATFi 40 soovitusele veel

ühiksa erisoovitust terrorismi rahastamise tõkestamiseks ning see teema sai rahapesu tõkestamise lahutamatuks osaks.

Järgmise tähtsama aktina võttis Euroopa Nõukogu 1990. aasta novembris vastu nn **Strasbourg** **konventsiooni** kriminaaltulu arestimise ja konfiskeerimise ning rahapesu tõkestamise kohta, mille **uusversioon on vastu võetud 2005. aasta mais**.

Euroopa Liit on tänaseks vastu võtnud kolm põhilist **rahapesu tõkestamise direktiivi**: 1991, selle muutmine 2001 ning **2005** peaaegu uus direktiiv, mille nõuded tuleb kohalikesse seadustesse juurutada hiljemalt 2007. aasta lõpuks.

1.3. Seadusandluse areng Eestis

Esimene rahapesu tõkestamise seadus võeti Riigikogus vastu 25.11.1998 ning see **jõustus 1999. aasta 1. juulil**. Samal ajal jõustusid ka kriminaalkoodeksi parandused, millega **kriminaliseeriti rahapesu ja rahapesu tõkestamise seaduse nõuete eiramine**. Vastuvõetud seadusega pandi seaduses kohustatud subjektidele, krediidi- ja finantseerimisasutustele ning teistele ettevõtjatele, kes võtavad vastu sularaha rohkem kui 100 000 krooni väärtuses, kohustus tuvastada oma klientide isikusamasus ning rahapesukahtluse korral koostada **rahapesu andmebüroole (RAB)** tehingu kohta teade. RAB oli seaduse järgi Politseiameti struktuuriüksus, kelle ülesanne oli analüüsida saabunud teateid, koguda lisateavet ning kahtluse püsimise korral esitada materjalid uurimisorganile. RABil oli õigus iseseisvalt vahetada infot teiste riikide samasuguseid ülesandeid täitvate asutustega.

Oluline seadusemuudatuste **pakett jõustus 18.10.2000**; laiendati kohustuslike subjektide ringi, toodi eraldi esile kinnisvaratehingud, hasartmängud ja loterii ning sätestati kõigile ettevõtjatele piirmäärad 100 000 krooni sularaha ning 200 000 krooni ülekanderaha, millest suuremate summade puhul tekkis neil kohustus rahapesu tõkestamise seaduse mõttes. Krediidi- ja finantseerimisasutustel **keelati avada anonüümseid kontosid** ning nad pidid hakkama kliente iga kord tuvastama. Täpsustati ka teiste seaduse subjektide kohustusi. RABile lisati õigusi ning täpsustati kohustusi:

- 1) õigus peatada tehing kaheks tööpäevaks;
- 2) **õigus pöörduda kohtu poole vara arestimise taotlusega** (kohus arestis tavaliselt tähtajatult);
- 3) õigus saada lisainfot tehingute kohta;
- 4) **õigus saada** vajalikku infot kõigist asutustest, sealhulgas **jälitusteavet** jälitusasutustelt;
- 5) kohustus hoida panga- ja ärisaladust.

Finantsinspektsiooni seadusega, mis jõustus **01.06.2001**, ühendati krediidi- ja finantseerimisasutuste järelevalve ühiseks järelevalveorganisatsiooniks, kelle ülesanne oli kontrollida ka rahapesu tõkestamise seaduse nõuete täitmist nendes asutustes. Samal ajal oli veel lahendamata seaduse § 5 lg-s 1 loetletud ettevõtjate järelevalve.

01.09.2002 jõustus uus **karistusseadustik**, mis lõpetas vana kriminaalkoodeksi kehtivuse ning sätestas rahapesukuriteo nii, et selle eest oleks võimalik vastutusele võtta ka juriidiline isik.

Järgmine oluline ning suuremahuline muudatuste pakett rahapesu tõkestamisel jõustus **01.01.2004**, mil muutus ka seaduse nimetus. Uueks versiooniks oli **rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadus (RTRTS)**. Seadusse lisati **terrorismi rahastamise** teema ning pandi selle tõkestamiseks krediidi- ja finantseerimisasutustele kohustused kontrollida kliente etteantud nimekirjade alusel. **Seaduse subjektide ringi laiendati** Euroopa Liidu teise direktiivi nõuete järgi ning lisati eraldi subjektide gruppidega valuutavahetajad, rahasiirjad, advokaadid, notarid, audiitorid ja maksunõustajad. Täpsustati seaduse nõudeid eri subjektide gruppidele ning määrati seaduse § 5 lg-s 1 loetletud subjektide **järelevalveorganiks rahapesu andmebüroo** koos sellest tulenevate õiguste ja kohustustega. Määrati ka valuutavahetusteenuse pakkujate registreerimise kord, mille eiramine on käsitatav väärteona.

Rahapesu andmebüroole kui iseseisvale struktuuriüksusele nüüd **Keskkriminaalpolitsei** koosseisus

sätestati õigus anda haldusakte ning kasutada sunniraha nii lisainfo saamiseks kui ka tehingu peatamiseks kaheks tööpäevaks ja vara arestimiseks kuni kümneks tööpäevaks oma haldusaktiga. Väärteod seaduse nõuete eiramisel sätestati sama seaduse lõpuosas ning määrati nende kohtuvälisteks menetlejateks järelevalveorganitena **Finantsinspeksioon ja rahapesu andmebüroo**. Tähtsamate väärtegude kordumise korral saab neid käsitada kuritegudena karistusseadustiku järgi.

1.4. Rahapesu andmebüroo areng

Kui jõustus rahapesu tõkestamise seaduse, loodi **rahapesu andmebüroo 01.07.1999** talitusena Politseiameti kriminaalosakonnas. RABi juhiks oli ülemkomissar, kelle alluvuses oli kaks politseijuhtivinspektorit ning üks juhtivspetsialist. Esimesed politseiametnike koolitused toimusid samal aastal ning büroo alustas tööd. 2000. aastal vastas büroo juba rahvusvahelise andmebüroode organisatsiooni Egmont Group nõuetele ning sai selle liikmeks. Hoolimata sellest, et bürood hakati suurendama alles 2002. aastal, 1. aprillist lisati üks politseijuhtivinspektori koht ja 1. septembrist veel kaks peaspetsialisti ametikohta, tunnustati bürood juba varsti võrdväärse partnerina rahvusvahelisel tasandil. Ühele peaspetsialisti kohale sai nüüd võtta IT-spetsialisti; see võimaldas paremini hooldada andmebaase ning plaanida edaspidiseks IT-vahendite moderniseerimist.

Aktiivne osalemine mitmes rahvusvahelises programmis (PHARE, TAIEX), seminaridel ja kursustel võimaldas büroo töötajad ette valmistada heal professionaalsel tasemel. Andmebüroo töötajate ettevalmistuse tase lubas saata uurimisorganeile rohkem materjale, kuid sellest tulenes vajadus koolitada välja rohkem uurijaid. Selleks korraldas RAB politseiuurijatele 2003. aasta lõpus nädalase seminari, kus tutvustati andmebüroo tööd ja lahendati rühmatöös reaalseid RABi kaasusi. RABi töö selgitamiseks osaleti ka teistes politseiametnike koolitustes.

01.01.2004 jõustus uus seaduseversioon, büroo sai veel kaks politseiohvitseri ja kaks juhtivinspektorit ning viidi iseseisva struktuuriüksusena üle Keskkriminaalpolitsei (KKP) koosseisu. Aasta teisel poolel lisati üks politseikomissari koht, nii vabanes büroo juht põhilisteks juhtimisfunktsioonideks, jättes igapäevatöö juhtimise komissarile. Et seadusemuudatused panid büroo õlule ka järelevalveülesande, võeti tööle kaks järelevalveametnikku.

2. Rahapesu andmebüroo

Rahapesu andmebüroo praegune struktuur ja töötajate ettevalmistus võimaldab täita üsna hästi andmebüroo põhiülesandeid. Politsei pingeline eelarve viimastel aastatel pole lubanud piisavalt eraldada vahendeid infosüsteemi väljaarendamiseks (mis oluliselt lihtsustaks teatamiskohustuse täitmist ja lahendaks piisavas mahu ka tagasisideprobleemid), olukorra strateegiliseks analüüsiks, rahapesu uurimuste tegemiseks ja järelevalvesüsteemi tulemuslikumaks arenguks. Selles on aga toimumas progress, EL PHARE *twinning*-projekti raames ehitatakse välja uus tänapäevane infosüsteem ning 2006. aasta lõpus, 2007. aasta alguses on oodata ka täiendavate ametikohtade eraldamist RABi eelkõige järelevalvetegevuse tõhustamiseks. Samal ajal tuleb märkida, et olemasolevate töötajate ettevalmistuse tase on väga kõrge – kõrghariduseta on ainult kaks tehnilist töötajat. Teistel on valdavalt kas politseiline, juriidiline või majanduskõrgharidus. Kõik büroo töötajad on saanud korduvalt täiendusõpet nii kodu- kui ka välismaal. Enamik töötajaid valdab peale emakeele erineval tasemel vähemalt kaht võõrkeelt.

2.1. Rahapesu andmebüroo põhiülesanded

RTRTSi §-s 19 on sätestatud rahapesu andmebüroo ülesanded, mida võib tinglikult jagada põhiülesanneteks ja lisaülesanneteks. Põhiülesanded on samasugused kõigil RABidel kogu maailmas:

- 1) koguda teateid kahtlaste ja ebaharilike tehingute kohta, mis viitavad võimalikule rahapesule või terrorismi rahastamisele;
- 2) registreerida need teated, töödelda ja analüüsida neid;

- 3) kahtluse püsimise või kuriteotunnuste ilmnemise korral saata materjal uurimisorganitele;
- 4) teha koostööd teatamiskohuslastega ja anda neile tagasisidet;
- 5) teha koostööd uurimisorganite ning politseiasutustega rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamisel;
- 6) vahetada infot teiste riikide RABidega.

Peale selle on Eesti seadusandja pannud RABile järgmised ülesanded, mis riigiti ei pruugi alati kattuda:

- 1) teha rahapesu- ja terrorismi rahastamise uuringuid;
- 2) tõhustada rahapesu ja terrorismi rahastamise vältimist ning tuvastamist;
- 3) informeerida avalikkust rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise olukorrast;
- 4) valvata RTRTSi § 5 lg-s 1 nimetatud isikute (kes pole krediidi- ega finantseerimisasutused) tegevuse järele seaduse täitmisel;
- 5) menetleda seaduses sätestatud väärtegusid.

Niisugused lisaülesanded on pandud RABile eesmärgiga koondada büroosse igakülgne info, et tagada büroole juhtiv koht rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise süsteemis. Selline vaatenurk on väikeses riigis oluline, et hoida kokku riigivalitsemise ressursse.

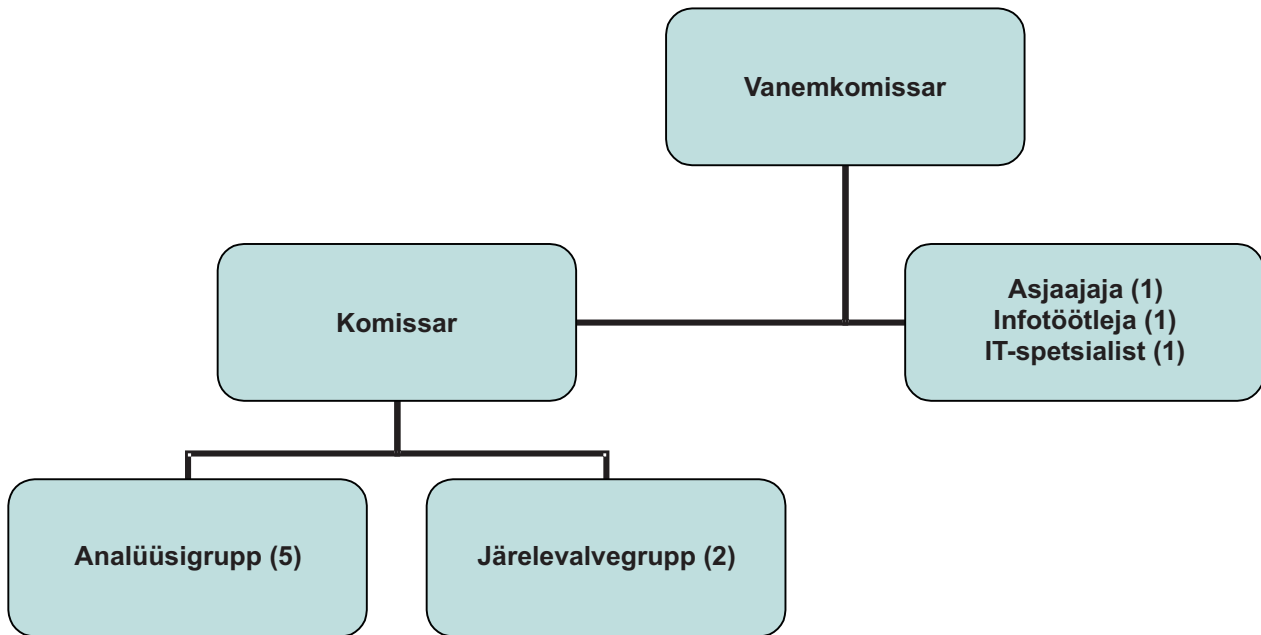
2.2. Rahapesu andmebüroo õigused

RTRTSis sätestatud ülesannete täitmiseks on RABile antud erakordselt suured õigused:

- 1) rahapesu või terrorismi rahastamise kahtluse korral saada lisainfot kahtlase teingu või sellega seotud tehingute kohta krediidi- ja finantseerimisasutustelt ning teistelt teatamiskohuslastelt;
- 2) saada rahapesu või terrorismi rahastamise tõkestamiseks olulisi andmeid, sealhulgas raamatupidamisdokumente kolmandatelt isikutelt, kelle seos uuritavate tehingutega on selgunud kontrolli vältel;
- 3) esitada päringuid ja saada andmeid riigi või kohaliku omavalitsuse andmekogudest ning avalik-õigusliku isiku peetavast andmekogust;
- 4) saada rahapesu tõkestamiseks olulisi andmeid, sealhulgas jälitustegevusega kogutud teavet, kõigilt jälitustegevusega tegelevatelt asutustelt;
- 5) teha info hankimiseks, teingu peatamiseks või vara arestimiseks ettekirjutusi, mis on tagatud sunniraha mehhanismiga;
- 6) põhjendatud rahapesu või terrorismi rahastamise kahtluse korral oma ettekirjutusega tehing peatada või kehtestada konto kasutamise piirang kuni kaheks tööpäevaks;
- 7) ettekirjutuse alusel arestida vara selle säilimise tagamiseks kuni kümneks tööpäevaks;
- 8) anda juhendeid rahapesu ja terrorismi tõkestamise õigusaktide selgitamiseks;
- 9) saada järelevalvetegevuseks vajalikku teavet ja teha kohapealset kontrolli;
- 10) määrata karistusi väärtegade kohtuvälise menetlejana.

2.3. Rahapesu andmebüroo struktuur ja koht süsteemis

Rahapesu andmebüroo loodi 01.07.1999 Siseministeeriumi haldusalasse kuuluva Politseiameti kriminaalosakonna koosseisus iseseisva büroona. Kooskõlas seadusemuudatustega viidi andmebüroo alates 01.01.2004 samuti iseseisva büroona Keskkriminaalpolitsei kui politsei iseseisva juriidilise isiku koosseisu. Rahapesu andmebüroo iseseisvuse rõhutamiseks on sätestatud, et büroo juhi määrab ametisse politseipeadirektor. Struktuurselt on büroo jagatud kahte gruppi: analüüsi- ning järelevalvegruppi, kellest esimene tegeleb RABi põhiülesannetega ning teine valvab seaduse täitmise järele ja menetleb väärtegusid.

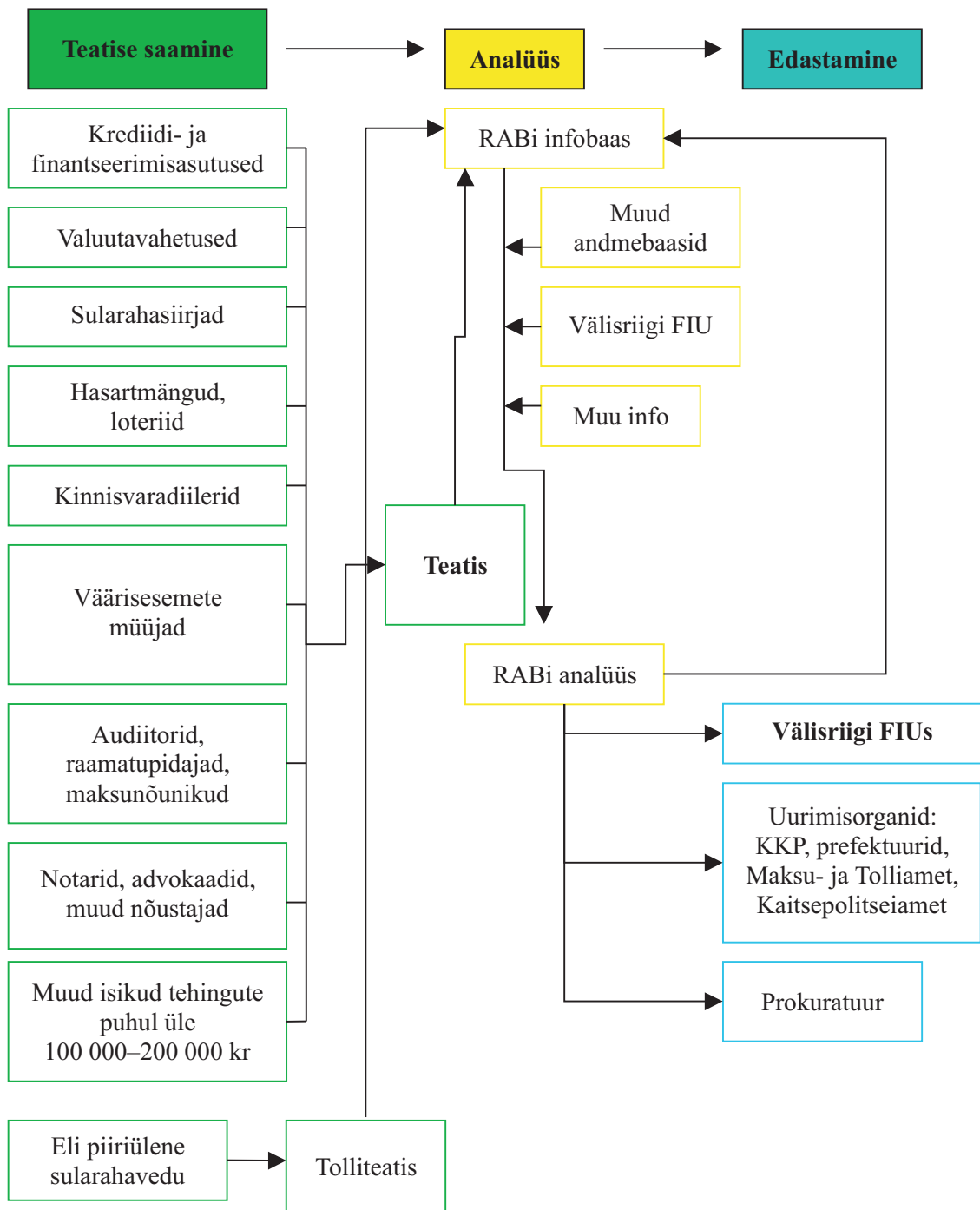
Joonis 2. Rahapesu andmebüroo struktuur

2.4. Rahapesu andmebüroo tööskem

Rahapesu andmebüroo saab teatamiskohuslastelt teateid rahapesu või terrorismi rahastamise kahtlusega tehingute kohta posti teel, krüpteeritud meiliga elektronallkirja kasutades või muul kokkulepitud viisil. Lisaks teatab toll sularaha liikumistest üle ELi piiri. Seejärel teade registreeritakse, sisestatakse andmed RABi infosüsteemi, kontrollitakse infot politsei ja teiste andmebaaside järgi ning tehakse ettekirjutusi lisainfo hankimiseks. Vajaduse korral pöörduakse abi saamiseks teiste riikide RABide poole.

Kogutud infot analüüsitakse, et saada täielik ettekujutus toimuvast. Analüüsi ajal kogutakse vajaduse korral lisateavet. Kui analüüsi tulemusena välja selgitatud kuriteo tunnused või tehingud on seotud käimasoleva kriminaalmenetlusega, saadetakse materjal uurimisorganile. Uurimisorganiks võib olla olenevalt eelkuriteost kas KKP, politseiprefektuur, Maksu- ja Tolliameti (MTA) uurimisosakond, Kaitsepolitseiamet (KAPO) või prokuratuuri territoriaalne struktuuriüksus. Viimasel ajal on vaidluste tõttu uurimisalluvuse üle kasutatud just viimast varianti.

Kui analüüsi vältel selgus, et suurem osa kuriteotunnustega tegevusest toimus mõnes teises riigis, saadetakse materjal selle riigi andmebüroole loaga edastada see vastavale uurimisorganile. Kui kogutud materjalist selgub, et kirjeldatud tegevus on legaalne, sisestatakse kogutud teave RABi infosüsteemi ning säilitatakse seal 10 aastat. Teated, mille puhul tegevuse õiguspärasus ei selgu, kuid pole ka kuriteotunnuseid leitud, jäävad ootama lisainfot.

Joonis 3. Rahapesu andmebüroo tööskeem

2.5. Andmekaitse

Rahapesu andmebüroole saabunud teatised sisaldavad tavaliselt delikaatseid isikuandmeid ning äri- ja pangasaladust, mille kaitsmine on sätestatud põhiliselt krediidiasutuste seaduses, äriseadustikus ja isikuandmete kaitse seaduses. RTRTSi § 17 lg-s 2 on kirjas, et kui teatamiskohuslased teatavad RABile kahtlastest tehingutest, siis ei ole see konfidentsiaalsusnõuete rikkumine. Sama seaduse §-s 21 on öeldud, et bürool on kohustus neid saladusi hoida ning väljastada andmeid ainult seaduses sätestatud juhtudel, st siis, kui need on olulised kriminaalmenetluseks. RTRTSi § 20 järgi on igal RABi töötajal kohustus hoida saladuses tööülesannete tõttu teatavaks saanud teavet mitte ainult büroos töötamise ajal, vaid ka pärast teenistussuhte lõpetamist. RTRTSi §-s 26 on määratud, et rahapesu andmebüroos registreeritud andmete töötlemise seaduslikkust kontrollib isikuandmete kaitse seaduse alusel loodud andmekaitse

järelevalveasutus, kelleks praegu on Andmekaitse Inspeksioon.

Siseministri määrusega kehtestatud rahapesu andmebüroo kogutavate andmete registreerimise ja töötlemise korra järgi on RAB võtnud andmekaitse eesmärkidel hulga meetmeid:

- 1) büroo asub KKP hoone eraldi korrusel, mille uste elektronlukud avanevad ainult büroo töötajate kaartite abil;
- 2) büroos on signalisatsioonisüsteem ja sissepääsud on varustatud turvakaameratega;
- 3) büroo kõigile arvutitele pääseb ligi personaalsetelt paroolidega ning arvutid on oma lokaalvõrgus, mille serveris hoitakse jooksivad töömaterjale;
- 4) büroo andmebaas on autonoomses arvutis, millel pole füüsilist ühendust teiste arvutitega ega Internetiga;
- 5) kontrolltoimikud paberil on lukustatavates metallkappides;
- 6) uusi töötajaid värvates kontrollitakse nende tausta;
- 7) igale töötajale tutvustatakse allkirja vastu turvareegleid ja vastutust nende rikkumise eest;
- 8) perioodiliselt kontrollitakse töötajate käitumisharjumusi väljaspool tööaega.

Seaduse mõttest lähtudes ei edastata koos materjalidega uurimisorganile saabunud teadet ega teate saatja isikuandmeid.

3. Kohustatud subjektid

Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise preventiivsüsteem tugineb RTRTSis kohustatud subjektide hoolsuskohustustele tuvastada kliendi/partneri isikusamasus, säilitada etteantud piirvääringutest suuremate tehingute andmeid vähemalt viis aastat ning teatada RABile igast rahapesu või terrorismi rahastamise kahtlusest. Kohustatud subjektid jagab seadus riskifaktori järgi kahte põhirühma, millest esimesse kuuluvad krediidi- ning finantseerimisasutused ja teise kõik teised ettevõtjad.

3.1. Krediidi- ja finantseerimisasutused

Krediidiasutus on äriühing, mille peamiseks ja püsivaks majandustegevuseks on avalikkuselt rahaliste hoiuste ja muude tagasimakstavate vahendite kaasamine ning oma arvel ja nimel laenude andmine või muu finantseerimine. Krediidiasutus võib olla nii aktsiaselts kui ka ühistu.

Finantseerimisasutused on äriühingud, mis ei ole küll krediidiasutused, kuid nende põhitegevus on pakkuda finantsteenust, välja arvatud hoiustamine. RTRTSi järgi on finantseerimisasutus ka kindlustusandja ja kindlustusvahendaja, fondivalitseja, investeerimisühing, reguleeritud turu korraldaja ja väärtpapieriarveldussüsteemi korraldaja ning hoiu-laenuühistu. Alates 01.01.2006 kuuluvad siia ka **e-raha asutused**. Sellesse rühma kuuluvad võrdsena kõigi välisriikide asutuste Eesti äriregistris registreeritud filiaalid.

Meie seaduseruumis ei ole finantseerimisasutuseks valuutavahetusteenuse pakkujad ega rahasiirjad, need kuuluvad subjektide teise rühma. Selle rühma subjektide ühisjooned on suured rahavood ja klientide paljusus, sestap on nad eriti ahvatlevad rahapesijatele ja suurema riskifaktoriga. Seaduses on sätestatud neile mõned **erinõuded** võrreldes teiste subjektidega:

- 1) vajaliku pädevuse ja vahenditega rahapesu andmebüroo **kontaktisiku määramine**;
- 2) rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamiseks töötajatele **tegevusjuhendi kehtestamine** ja selle täitmise kontrollmehhanismi loomine **sisekontrollieeskirja** näol;
- 3) töötajate **regulaarne instrueerimine** ja väljaõpe;
- 4) **kohustus pidada kliendikontot ainult kontoomaniku nimel**.

Seaduses on nimetatud ka muid erinevusi, mida vaatleme teistes alajaotustes.

Tabel 1. Teave krediidi- ja finantsasutuste arvu kohta Finantsinspektsiooni andmetel

Finantsinspektsiooni järelevalvesubjektid	Arv
Krediidiasutused	
Eestis litsentsitud krediidiasutused	7
Väliskrediidiasutuste filiaalid	7
Väliskrediidiasutuste esindused	4
Piiriülesed pangateenuse pakkujad	96
Kindlustusseltsid	
Eestis litsentsitud elukindlustusseltsid	5
Eestis litsentsitud kahjukindlustusseltsid	8
Välismaa kindlustusandjate filiaalid	3
Piiriülesed elukindlustuspakkujad	35
Piiriülesed kahjukindlustuspakkujad	171
Kindlustusvahendajad	
Eestis litsentsitud kindlustusagendid	1160
Kindlustusmaaklerid	25
Fondivalitsejad	7
Piiriülesed fondivalitsejad	4
Investeeringufondid (lepingulised)	27
Pensionifondid (kohustuslikud)	15
Pensionifondid (vabatahtlikud)	7
Eestis registreeritud välismaa fondid	47
Hoiu-laenuühistud	6
Kokku	1634

3.2. Teised kohustatud subjektid

RTRTSi § 5 lg-s on 1 loetletud teised kohustatud subjektid, kes on jagatud kaheksasse rühma, kusjuures sõltuvalt rühmatunnustest võib ettevõtte korraga kuuluda ka mitmesse gruppi.

Esimesse gruppi kuuluvad valuutavahetusteenuse pakkujad, keda Majandusministeeriumi registris on registreeritud 117 ettevõtjat kokku 401 valuutavahetuspunktiga.

Teise gruppi kuuluvad sularaha siirmise teenuse pakkujad, kellest enamik osutab ka valuutavahetusteenust. Neile lisandub Eesti Post, kes oma postkontorite kaudu peale postisüsteemis edastavate rahakaartide vahendab ka Western Unioni rahasiirmisteenust. Eestis on kasutusel ka MoneyGram ning Venemaa päritoluga süsteem Anelik. AS Tavid teeb firmasiseselt siirdeid oma tütarfirmade vahel Soomes, Lätis ja Eestis. Et meie seaduseruumis puudub kohustus neid teenusepakkujaid eraldi registreerida, võime hinnata nende arvu umbkaudu – kümnekond ettevõtjat kokku 30–40 teeninduspunktiga. Tulevikus oleks nende ettevõtjate kohta vaja sätestada registreering või isegi litsentsimine.

Hasartmängude või loteriide korraldajad, kes kuuluvad kolmandasse gruppi, ei ole hasartmänguseadusega

praegu piisavalt reguleeritud ning seepärast valmistab Rahandusministeerium ette uue hasartmänguseaduse eelnõu, mis arvestab juba uuenenud rahvusvahelisi nõudeid nendele ettevõtjatele. Praegu on õnnemängu korraldamise load (kasiinod, totalisaatorid, loteriid) väljastatud 18 ettevõtjale, kellel on tegevusload kokku 190 mängukoha tarvis. Neljale loteriide korraldajale on väljastatud kokku 37 tegevusluba.

Neljandas grupis on kinnisvaraga tegelejad, keda võib tinglikult jagada kahte alarühma: kinnisvara vahendajad ja arendajad. Kõik kinnisvaratehingud vormistatakse meil notari juures ning vahendajate kaudu tavaliselt suuremaid summasid ei liigu. Seepärast on siin suurem riskirühm just arendajad, kes samal ajal on ka kinnisvara müüjad. Kokku on selles grupis seaduse subjekte 800 ringis.

Väärismetallide, vääriskivide, transpordivahendite, kunstiväärtuste ja muude suure väärtusega kaupade vahendajate hulgas, kes kuuluvad kõik viiendasse gruppi, tuleb riskifaktori põhjal esile tõsta transpordivahendite müüjaid ning vahendajaid, sest väärishete ega konstiturul ei ole Eestis veel märkimisväärses ulatuses kaupa, mis võiks kasutada reaalses rahapesus. Selle rühma subjektide arvu hindamiseks võib andmeid leida tabelist 2.

Kuuendasse gruppi kuuluvad audiitorid ning raamatupidamise ja maksustamise valdkonnas nõustamisteenust pakkuvad isikud, kelle hoolsuskohustus hõlmab nende klientide tehtavaid tehinguid. Sääraseid ettevõtjaid on meil 928. Nende osaluse aktiivsus rahapesu tõkestamisel pole veel märkimisväärne, kuid on siiski lootustandev.

Kõige probleemsemaks seaduse täitmisel on subjektide seitsmes grupp, kuhu kuuluvad notarid ja advokaadid, kellest eriti viimased püüavad rõhutada oma erilist rolli õigussüsteemis ning sellest tulenevaid konfidentsiaalsusnõudeid. Juhul kui advokaat esindab klienti kriminaal-, väärteo- või mis tahes kohtumenetluses, ei kehti tema kohta seadusega pandud hoolsuskohustused. Justiitsministeeriumi andmeil on Eestis 88 notarit ning 520 advokaati. Notarid on hakanud kahtlastest tehingutest aktiivselt teatama ja nende roll eelkõige kinnisvaraga seotud kahtlaste tehingute tuvastamises on märkimisväärne.

Kõige suurema ja ebamäärasema kaheksanda grupi moodustavad kõik teised ettevõtjad, kelle grupitunnuseks on ainult tehingu suurus: üle 100 000 krooni sularaha ja üle 200 000 krooni ülekanderaha. Niisuguse grupitunnuse järgi kuulub rühma iga Eestis tegutsev ettevõtja ning seepärast pole selle suurust võimalik täpsemalt määrata.

Tabel 2. Erinevatest allikatest kogutud teave tähtsamate äritegevuse liikidega tegelevate ettevõtjate arvu kohta ¹

Äritegevus	Ettevõtjaid
Mootorsõidukite müük	
Sõiduautode ning väikebusside hulgi- ja jaemüük	130
Veoaute, haagiste ning poolhaagiste hulgi- ja jaemüük	26
Mootorsõidukite vahendus	6
Kasutatud mootorsõidukite hulgi- ja jaemüük	149
Muude mootorsõidukite hulgi- ja jaemüük	5
Masinate, tööstusseadmete, laevade ja õhusõidukite vahendamine	34
Jaemüük muudes spetsialiseeritud kauplustes	
Väärisesemete, ehete ja kellade jaemüük	69
Antiikesemete jaemüük	27
Muu laenuandmine, v.a pandimajad	48
Mujal liigitamata finantsvahendus	
Mujal liigitamata finantsvahendus	648
Valuutavahetus	117
Kinnisvaraalane tegevus	
Kinnisvara arendus ja müük	694
Enda kinnisvara ost ja müük	267
Kinnisvara ostu, müügi, rendileandmise ja hindamise vahendamine	689
Õigusabi	
Advokaatide ja advokaadibüroode tegevus	135
Õigusnõustajate ja õigusbüroode tegevus	141
Notarid	88
Arvepidamine, raamatupidamine ja auditeerimine; maksunõustamine	
Auditeerimine	93
Raamatupidamine	830
Maksunõustamine	5
Kokku	4201
Teavet teise alajaotuse järgi	
Pankrotihaldurid	93
Notarid	88
Advokaadid	520
Hasartmängude ja loteriide korraldajad	18
Hasartmängukohad	227
Valuutavahetuspunktid	401
Mittetulundusühingud	22 704
Kokku	24 051

¹ Seisuga 01.01.2006.

3.3. Isikusamasuse tuvastamise kohustus

RTRTSi §-s 6 on sätestatud subjektidele üldise isikusamasuse tuvastamise kohustus, kus teise poole tuvastamine on kohustuslik, kui tehingu summa on suurem kui 100 000 krooni sularaha või 200 000 krooni ülekannderaha. Samas on kirjas ka mõni erisus:

- 1) kui etteantud piirini jõuavad mitu omavahel seotud tehingut;
- 2) kui tekib kahtlus;
- 3) hasartmängude korraldajatele on piiri 15 000 krooni;
- 4) rahasiirjatel on kohustus tuvastada kõik kliendid.

RTRTSi §-s 7 on määratud tingimused, millal krediidi- ja finantseerimisasutus, notar, audiitor või advokaat võib tuvastada isiku isikusamasust vahetu kontaktita ning milliseid hoolduskohustusi peavad krediidiasutused täitma korrespondentsuhteid luues. Seaduse §-s 8 on langetatud kindlustustegevuse puhul olenevalt tehingust summapiire kas 14 000 või 35 000 kroonini.

Olulised nõuded on sätestatud §-s 10, kus variisiku kahtluse korral on nõutud tegeliku isiku tuvastamist; kui see võimalik ei ole, on keelatud tehingut teha.

RTRTSi §-s 12 on nõue säilitada isikusamasuse tuvastamise aluseks oleva dokumendi koopiat ja tehinguandmed vähemalt viie aasta jooksul pärast kliendisuhete lõpetamist.

3.4. Teatamiskohustus

Eesti seaduste järgi on teatamiskohustus kahtlusepõhine, mis tähendab, et seaduse subjekt saadab teate RABile siis, kui tal tekib kahtlus, et tegemist on rahapesu või terrorismi rahastamisega. Abistav materjal kahtluse tekkimise kohta on RABi juhend rahapesukahtlusega tehingute tunnuste kohta, kus on kirjas indikaatorid, mille olemasolu korral peaks tehingute kohta tekkima kahtlus. Täpsemalt on see sätestatud RTRTSi §-s 15, mis on teatamiskohustuse täitmise aluseks. Enamikule seaduse subjektide gruppidele, kus teadlikkus ja maineriskid on suuremad, on selline süsteem piisav. Samal ajal on praktika näidanud, et mõne ettevõtliigi puhul, nagu näiteks valuutavahetus, raha siirmine, kinnisvara ning transpordivahendite müük, oleks otstarbekas sularahatehingute korral kasutada summapõhist teatamist, mis tähendab, et teatakse kõigist sularahatehingutest, mis ületavad teatud etteantud piiri.

3.5. Järelevalve ja vastutus

Seda, kas subjektid seaduse nõudeid täidavad, tuleb kindlasti kontrollida ning seadusesätete eiramine toob kaasa karistuse. Järelevalve krediidi- ja finantseerimisasutuste üle on pandud Finantsinspeksioonile (FI), kellele kuulub ka üldjärelevalve nende ettevõtjate üle. Teiste seaduse subjektide järele valvab rahapesu andmebüroo kui kõige pädevam asutus nendes küsimustes. Nimetatud asutused on ka seaduses sätestatud kui järelevalve vältel välja selgitatud väärtegede kohtuvälised menetlejad.

Esmakordne seaduse nõuete eiramine toob kaasa väärteomenetluse ja karistuse väärteo eest. Mõne koosseisu puhul rakendatakse seaduse teistkordse rikkumise korral juba kriminaalvastutust. Olenevalt süüst rakendatakse süütegude korral kas füüsilise või juriidilise isiku vastutust. Viimasel juhul on sanktsioonid märksa suuremad.

4. Koostöö

Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise edukus sõltub esmajoonel selle tööga hõlmatud asutuste koostööst nii rahvusvahelisel kui ka riigisisel tasandil. Riikides võivad olla väga head seadused, kuid koostööta ega infovahetuseta nende asutuste vahel pole võimalik märkimisväärset edu saavutada.

4.1. Riigisisene koostöö

Riigisisese koostöö keskus on rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamisel riigi keskne asutus – rahapesu andmebüroo, kes peab tegema tihedat koostööd seaduses kohustatud subjektidega ning nende järelevalveorganitega. Koostöövormid on RABi organiseeritud seminarid ja õppused, Interneti-põhine teabevahetus ning regulaarne suhtlemine professionaalsete liitude kaudu seadusloome ja teiste sõlmküsimumuste lahendamiseks.

Eesti Pangaliidus töötab rahapesu toimkond, mille liikmed on pankade kontaktisikud ning FI ja RABi esindaja. Toimkonna kaudu antakse pankadele tagasisidet, arutatakse kerkinud küsimusi ning ühtlustatakse pankades võetud rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise meetmeid. Toimkond osaleb ka teemakohaste seaduseelnõude arutelus. Lisaks toimuvad RABi ning FI regulaarsed vastastikused konsultatsioonid.

Tihedad korrapärased sidemed on RABil Hasartmängukorraldajate Liidu, Notarite Koja, Raamatupidamistoimkonna ja Advokatuuriga. Paljud koostööküsimumused lahendatakse seaduses kohustatud subjektidega järelevalve jooksul.

Teine riigisisene koostöösuund on RABi ja uurimisorganite koostöö, kus osaletakse spetsialistide täiendus- ja väljaõppes ning vahetatakse vajalikku infot uurimisorganite kontaktisikute kaudu. Vajaduse korral annavad RABi töötajad uurijatele konsultatsiooni või osalevad uurimistoimingutes eksperdina.

Uute seaduseelnõude ettevalmistamine kuulub küll ministriumide pädevusse, kuid kõigi teemakohaste eelnõude väljatöötamise töörühmades on osalenud RABi esindajad, kes on omakorda arutelule kaasanud võimalikult palju seaduse subjekte.

4.2. Rahvusvaheline koostöö

Alates juunist 2000 on RAB rahvusvahelise rahapesu andmebüroode organisatsiooni Egmont Group liige. Organisatsiooni eesmärgid on tagada tulemuslik infovahetus erinevate riikide andmebüroode vahel, anda selleks tehnilised võimalused (Egmont Secure Web) ja kehtestada teabevahetuse reeglid nii, et need vastaksid rahvusvahelistele standarditele ning osalejariikide seadustele. RAB on alates liikmeks astumisest osalenud aktiivselt kõigil Egmont Groupi plenaaristungitel ning enamikul töörühmade kohtumistel, algul treeningu ja IT töörühmas, hiljem operatiivtöörühmas. Infovahetus teiste riikide andmebüroodega on aasta-aastalt aktiivistunud. Vastastikuse mõistmise memorandumid (MOU) või koostöölepped on alla kirjutatud 17 riigi andmebüroodega, kuigi Eesti seadustes ei ole piiranguid rahvusvaheliseks infovahetuseks.

Igal aastal toimub Balti riikide (Eesti, Läti, Leedu) andmebüroode regionaalseminar, kus arutatakse regionaalseid probleeme ning igapäevase koostöö küsimusi.

Septembris 1997 moodustas Euroopa Nõukogu Ministrite Komitee rahapesu tõkestamise meetmete hindamise ekspertide erikomisjon (ingl lühend PC-R-EV, nüüd MONEYVAL), kelle ülesanne oli hinnata nende Euroopa Nõukogu liikmesriikide, kes polnud FATFi liikmed, võetud rahapesu tõkestamise meetmeid ning koostada hindamise tulemusena vastavasisuline raport. Igat riiki esindab kolm eksperti – finants-, justiits- ja õiguskaitse alal, kes oma pädevuse ning FATFi metodoloogia põhjal annavad hinnangu riikide rahapesu tõkestamise meetmetele ja nende toimimisele FATFi soovitude alusel. Hinnatakse riikides kohapeal ning hindamise tulemusena koostavad eksperdid raporti, kus toovad esile puudused ja esitavad oma ettepanekud nende kõrvaldamiseks. Nimetatud raporteid kaitstakse MONEYVALi plenaaristungitel. Eestit on MONEYVAL hinnanud kahel korral – 2000. aasta jaanuaris ning 2002. aasta sügisel. Kolmas hindamisvoor tuleb eeldatavalt 2007. aastal. Eestist on alates aastast 2000 komisjonis õiguskaitset esindanud RABi töötajad, kes on käinud ka teisi riike hindamas.

Väljaõppe ning kogemuste vahetamise eesmärgil on osaletud kahe- ja mitmepoolsetes rahvusvahelistes PHARE, TAIEXi, twinning- ja teistes koostööprojektides, USA East-West Management Institute'i

regionaalsetel juhtumiuuringu seminaridel, tehtud vastastikuseid visiite FinCENi, Läti, Leedu, Soome ja Rootsi andmebüroodesse. Koostööprojektidesse on kaasatud nii seaduses kohustatud subjektide kui õiguskaitseorganite esindajaid.

Alates 2005. aastast on RABi eksperdid osalenud TAIEXi töös, esinetud on loengutega Türgi ja Montenegro TAIEXi seminaridel ning Maailmapanga (The World Bank) korraldatud koolitusseminaridel.

4.3. Rahapesukuritegude uurimine

Rahapesukuritegude uurimine on kujunenud põhiliseks kitsaskohaks Eesti rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise süsteemis. Hoolimata sellest, et RAB on kuue tööaasta jooksul saatnud uurimisorganitele mitukümmend materjali võimaliku rahapesukuriteo kohta, on jõustunud kohtuotsuste arv jäänud väga tagasihoidlikuks. Mitmes materjalis on kohtuotsus piirdunud maksukuriteoga. Selle põhjuseks on ühelt poolt seaduste puudused ja teiselt poolt piisava erialase ettevalmistusega uurijate puudus.

Üks põhjusi, miks rahapesukuriteo tõestamine kohtus on oluliselt raskendatud, on rahapesu ebaõnnestunud definitsioon, mille muutmine on lähemal ajal päevakorras. Teiste riikide praktika on näidanud, et eduks selles küsimuses on tarvis seadustada pööratud tõestamiskohustus vara legaalse päritolu kohta ning rahapesu eelkuriteo kaudse tõendamise põhimõtte.

Materjale on saadetud Keskkriminaalpolitseile, politseiprefektuuridele, Maksu- ja Tolliameti uurimisosakonnale ning Kaitsepolitsei ametile olenevalt eeldatavast eelkuriteost, mille tulemusena on vara hangitud. Alates 2005. aastast on kasutusel praktika, mille kohaselt RAB edastab materjalid kriminaalmenetluse alustamise ja uurimisalluvuse määramise otsustamiseks prokuratuurile.

5. Terrorismi rahastamise tõkestamine

Teema on otseselt seotud rahvusvaheliste finantssanktsioonide rakendamisega riigis. Rahvusvahelise sanktsiooni seaduses on finantssanktsioonide rakendamise keskmesse tõstetud Eesti Pank ja Finantsinspeksioon, kelle volitused piirduvad krediidi- ja finantseerimisasutustega. Seepärast on ka rahvusvaheliste finantssanktsioonide rakendamine kohustuslik ainult neile.

5.1. Põhimõtted

Pärast 11. septembri terrorirünnakut USA-s kerkis terrorismi rahastamise küsimus teravalt päevakorda. Selle eesmärk on takistada suurte terroriaktide rahastamist nii kuritegelike kui ka legaalsete finantsvahenditega. Eelnimetatud terroriakti tagantjärele analüüsid jõuti järeldusele, et kasutatud finantsvahendid liikusid rahasüsteemis suhteliselt väikeste summadena, kasutati pangaulekandeid, raha siirmise teenust ning ka alternatiivpangandust. Seega peaksid terroristide rahastamise vastastesse aktsioonidesse olema haaratud peaaegu kõik rahapesu tõkestamisse kaasatud kohustatud subjektid, olenemata ülekantavatest summadest. Kõik ettevõtjad peaksid võtma tarvitusele abinõud, et nende klientideks või äripartneriteks ei satuks teadaolevad füüsilised või juriidilised isikud, kes on või võivad olla seotud terroriaktide ettevalmistamise või täideviimisega. Selliste meetmete eiramine võib igale ettevõtjale tuua kaasa eelkõige arvestatava maineriski. Avalikud infoallikad kontrolliks on ÜRO ja ELi asjaomased nimekirjad, mis on kõigile kättesaadavad Interneti kaudu:

- 1) ÜRO – <http://www.un.org/Docs/sc/committees/1267/1267ListEng.htm>
- 2) EL – http://ec.europa.eu/comm/external_relations/cfsp/sanctions/list/consol-list.htm

Juhul kui leitakse säärane klient või võimalik äripartner, kes ühes või teises nimekirjas esineb, tuleb tehingust hoiduda ning teatada sellest kohe RABile, kes koostöös KAPOga võtab edasised meetmed. Nendel on ka vahendeid veendumaks, et leitud isik on tõepoolest see, kes on nimekirja kantud. RAB võib kohustatud subjektidele edestada teistest allikatest pärit lisanimekirju isikutest, kes võivad terrorismiga seotud olla.

Kehtivate seaduste alusel on nimetatud nimekirjade järgi kontrollimine kohustuslik ainult Finantsinspektsiooni järelevalvealustele, s.o krediidi- ja finantseerimisasutustele. Teistele on see soovitatav, kusjuures iga ettevõtja peaks hindama oma riske. Praktikas on süsteem rakendatud ainult pankades.

5.2. Rahvusvahelised sanktsioonid

Rahvusvaheline sanktsioon on abinõu, mille eesmärk on sundida blokeeritavat ühendust (riiki, režiimi, organisatsiooni vm) täitma rahvusvahelise õiguse normidest ja põhimõtetest tulenevaid kohustusi, mis ei ole seotud relvajõudude kasutamisega. Sanktsioonidega piiratakse nende ühenduste liikmete liikumist, koostööd nendega ja/või finantstehinguid. Finantssanktsioone ei rakendata mitte ainult terrorismi rahastamise tõkestamiseks, vaid ka rahvusvaheliste organisatsioonide või riikide valitsuste algatusel. Kui sanktsiooni on algatanud teise riigi valitsus, saab seda Eestis rakendada ainult pärast seda, kui Eesti valitsus on selle aktseptinud. Seega on rahvusvaheline sanktsioon märksa laiem mõiste kui terrorismi rahastamise tõkestamine, kuid katab viimase täielikult.

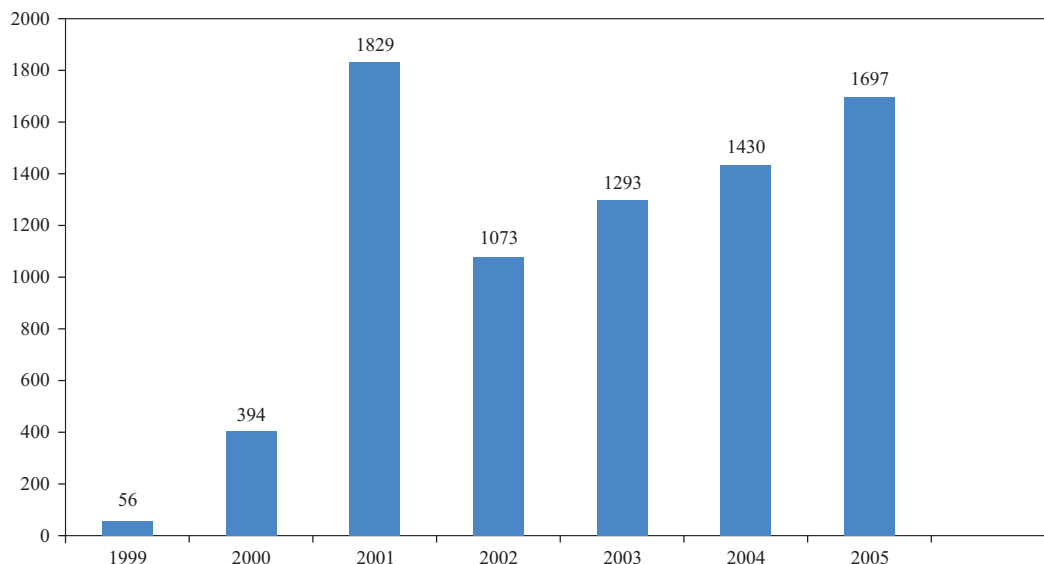
Eesti rahvusvahelise sanktsiooni seadus reguleerib nende sanktsioonide riigisisest rakendamist, jättes lõviosa sellekohaste regulatsioonide väljaandmisest valitsuse pädevusse. Samal ajal reguleerib rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadus terrorismi rahastamise tõkestamise osas teatud erinevusi, mis on seotud RABiga. Erinevaid teemaga seotud normatiivakte analüüsid selgus, et olemasolevad seadused ei taga täielikult rahvusvaheliste sanktsioonide rakendamist Eestis. Sõlmküsimus, mis tuleb kiiresti lahendada, on rahvusvahelised finantssanktsioonid, sealhulgas ka terrorismi rahastamise tõkestamine, kuhu ei ole veel kaasatud kõik seaduses kohustatud subjektid ning pole organiseeritud nende järelevalve.

6. Rahapesu andmebüroo tulemused

Alljärgnevad statistilised andmed ning muu teave ei näita ainult 2005. aasta tegevusi, vaid hõlmavad tegevust alates rahapesu tõkestamise seaduse jõustumisest 1999. aasta 1. juulil kuni 2005. aasta lõpuni. Alates 2004. aastast oli andmebüroos töötajaid rohkem ning see võimaldas koguda täiendavaid statistilisi andmeid ja anda perioodi 2004–2005 kohta põhjalikuma ülevaate.

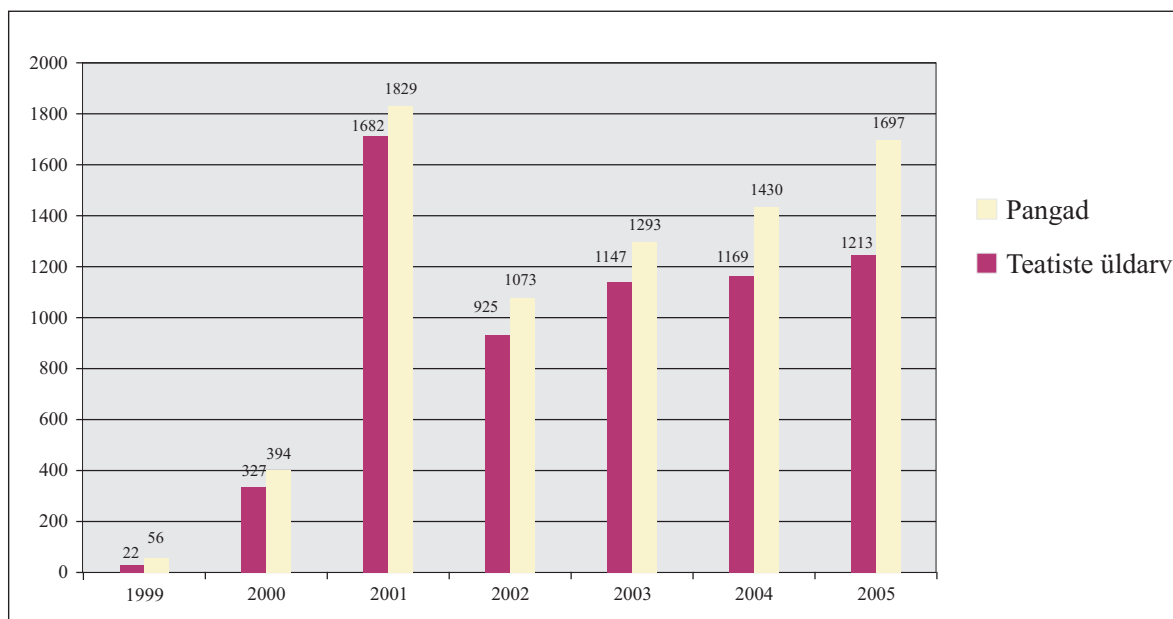
6.1. Teated ja nende analüüs

Rahapesu andmebüroo alustas oma tööd 1999. aasta 1. juulil kontaktide loomisega ja seaduses kohustatud subjektide teadlikkuse suurendamisega päris algusest. Seepärast polnud esimese pooleteise aasta jooksul teadete arv märkimisväärne. Aastal 2001 suurendas Eesti suurim pank Hansapank oma teadete arvu kunstlikult kahekordseks, eraldades erinevateks teadeteks tehingu mõlemad pooled. Arvestades seda erandit, võib väita, et teadete arv on aasta-aastalt kasvanud kooskõlas subjektide teadlikkuse kasvuga ning uute subjektide järkjärgulise hõlmamisega järelevalvesüsteemi.

Joonis 4. Saabunud teated aastail 1999–2005

Vaadeldaval perioodil on enamik teateid (84,44%) tulnud pankadest. Samal aja vähenes pankade osa teadetest 2005. aastal 71,48%ni ning kahaneb edaspidi veelgi, kuna siis alustas RAB seadusemuudatuste põhjal reaalselt järelevalvetegevust teiste kohustatud subjektide gruppide üle. Aktiivsemalt hakati tegelema subjektide teadlikkuse parandamisega.

Joonis 5. Pangateateid aastail 1999–2005

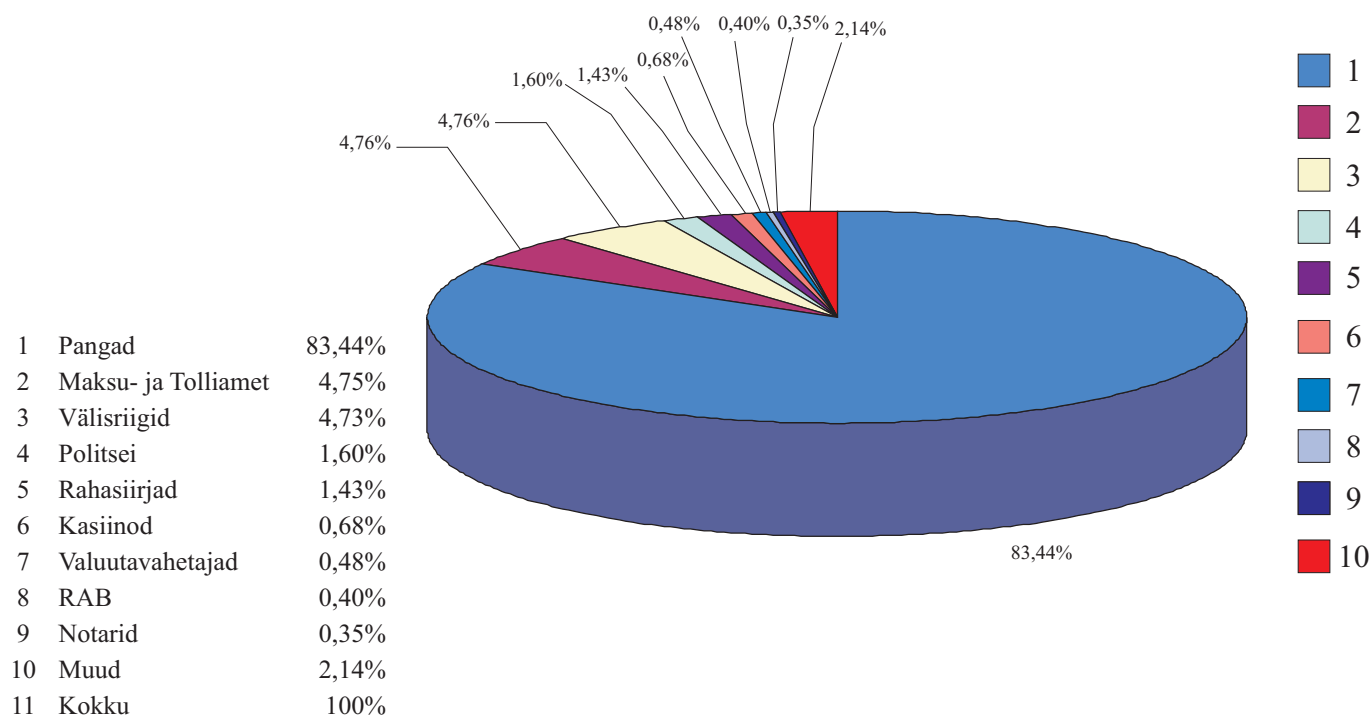
Tabelis 3 on näidatud aastail 1999–2005 saabunud teadete jaotus põhiliste teatajate gruppide järgi. Selgituseks olgu öeldud, et välispäringuid, teateid politseist ja RABi töötajate poolt erinevatest allikatest leitud infot võimaliku rahapesu kohta vaatleme võrdselt teiste teadetega. Maksu- ja Tolliameti teated sisaldavad põhiliselt infot piiriülese (nüüd ELi piir) sularaha liikumise kohta. Välisministeeriumi teated sisaldavad lisanimekirju terrorismikahtlusega isikute kohta, kelle vastu võetakse terrorismi rahastamise tõkestamise meetmeid.

Rahasiirjate kohta eraldi hakati fikseerima teateid alates 2005. aastast. Varem loeti neid vastavalt valuutavahetajate või pankade kaupa.

Tabel 3. Teatamiskohustuse täitmine aastatel 1999–2005

Subjektid	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Pangad	22	327	1682	925	1147	1169	1213
Finantsasutused	0	0	0	0	0	6	3
Valuutavahetused	0	7	11	3	1	0	15
Sularaha siirjad	0	0	0	0	0	0	111*
Hasartmängude ja loteriide korraldajad	0	0	3	2	0	12	36
Kinnisvara vahendajad, müüjad	0	0	0	0	0	0	1
Väärtkaupade vahendajad	0	0	1	0	0	0	0
Audiitorid, raamatupidajad, maksunõustajad	0	0	0	0	0	0	0
Advokaadid	0	0	0	0	0	0	2
Notarid	0	1	1	0	1	14	10
Muud	4	17	11	16	22	31	23
RTRTSi § 5 subjektid kokku	26	352	1709	946	1171	1232	1414
Välisriigi RAB (FIU)	10	19	39	51	78	90	81
Maksu- ja Tolliamet	4	7	68	71	21	70	129
Välisministeerium	0	0	0	0	5	13	8
Politsei	16	16	13	7	18	25	29
Rahapesu andmebüroo	na	na	na	na	na	na	31
Muu riigiasutus	na	na	na	na	na	na	5
Õiguskaitse/Riigiasutused kokku	30	42	120	129	122	198	283
Kokku	56	394	1829	1073	1293	1430	1697

* Sularaha siirmise teatistest 108 on ühe pangat teatistid Western Unioni kohta

Joonis 6. Saadud teadete jaotus

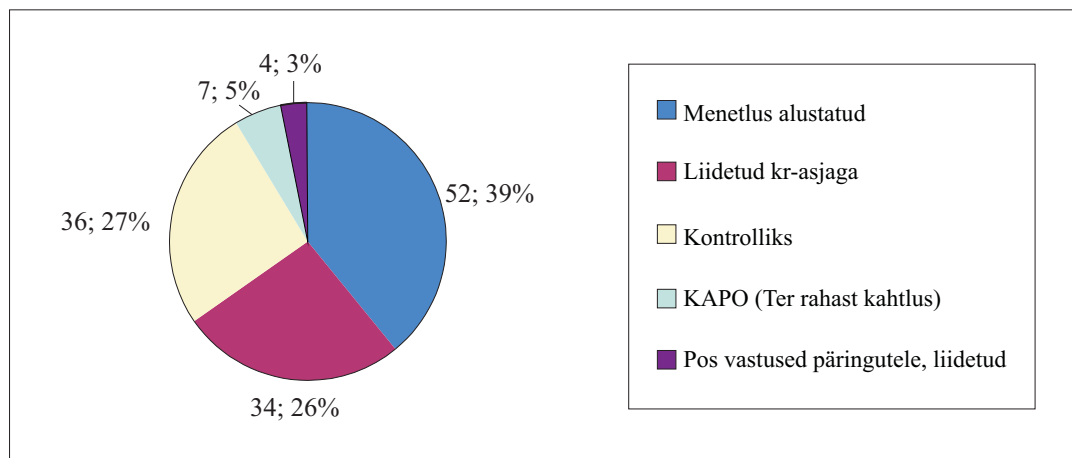
Materjalide edastamine uurimisorganitele

Alates aastast 2004, mil suurenes töötajate arv, hakati koguma rohkem statistilist informatsiooni. Vaadeldaval perioodil on uurimisorganitele saadetud 145 materjali, millest paljud sisaldasid infot mitmest saabunud teatest. Kriminaalmenetlus alustati või liideti materjal olemasolevale kriminaalasjale 62% juhtudest. Ka positiivsed vastused liideti olemasolevale kriminaalasjale. Seega võeti kriminaalmenetlusmeetmeid 65% juhtudest.

Uurimisorganid on **iseseisvalt** alustanud rahapesukuriteo uurimist vaadeldaval perioodil 15 korral, neist 2002. aastal neljal, 2003. aastal kuuel, 2004. aastal kolmel ja 2005. aastal kahel korral.

Tabel 4. Uurimisorganitele saadetud materjalid 1999–2005

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	Kokku
Kokku saadetud	1	3	24	21	6	22	64	141
Menetluse alustamise otsustamiseks	1	3	6	8	3	15	24	60
Menetlus alustatud	1	3	6	8	3	12	19	52
Liidetud kriminaalasjaga			3	2	2	4	23	34
Kontrolliks			15	11	1	3	6	36
KAPO (TF)							7	7
Positiivsed vastused päringutele, liidetud							4	4

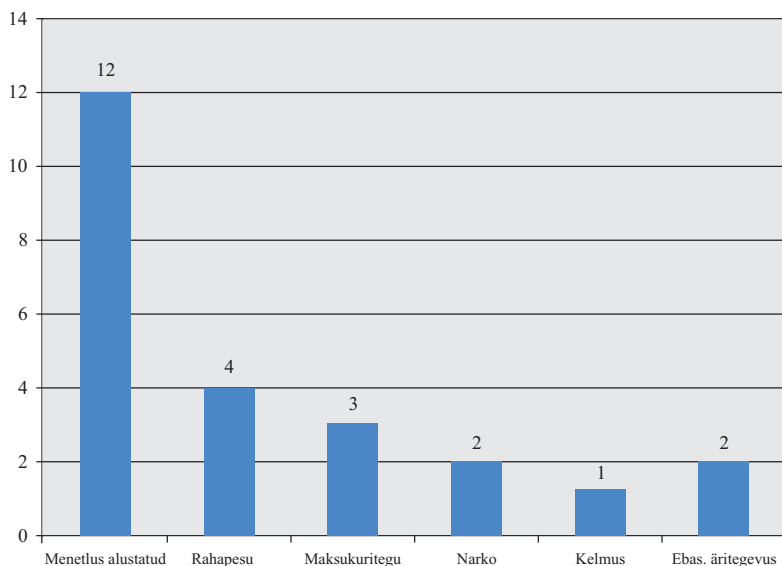

Joonis 7. Aastail 1999–2005 edastatud teated

Aasta 2004

Rahapesu andmebüroo sai 2004. aasta jooksul 1430 teadet kahtlaste ja ebaharilike tehingute kohta. Uurimisorganitele saadeti 64 materjali. Samal ajal kasutas RAB oma õigust tehing peatada 14 korral ja õigust vara arestida 6 korral. Kokku arestiti vara **9 400 577** krooni väärtuses. Ettekirjutusi lisainfo saamiseks tehti aasta jooksul 515.

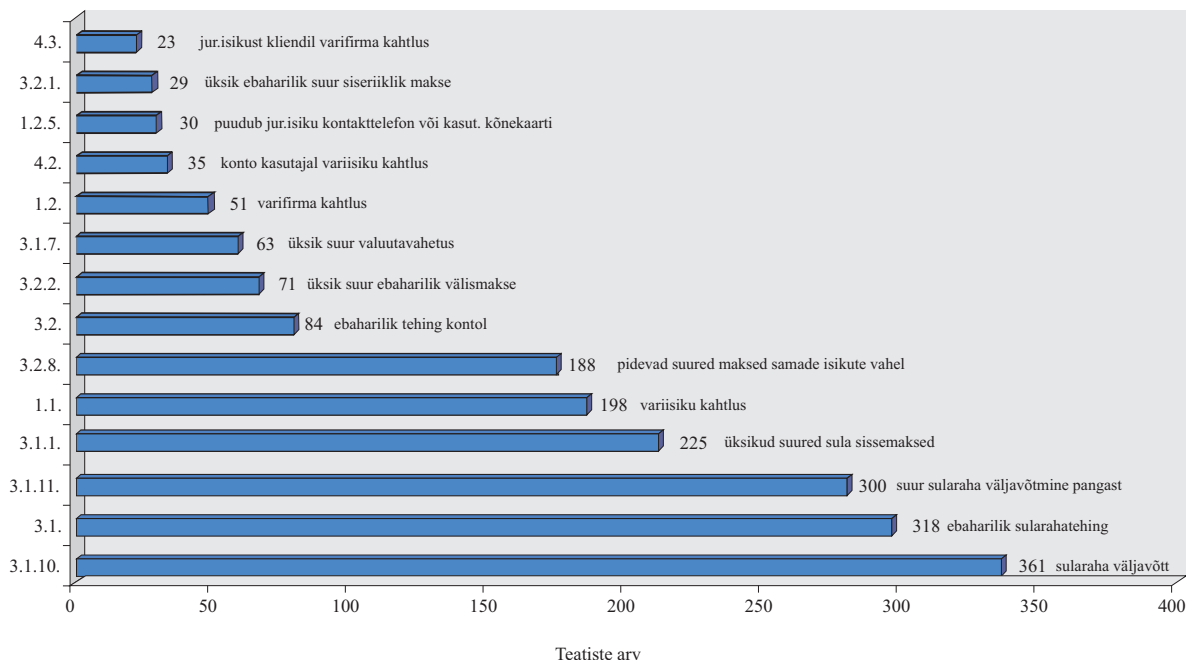
Aastal 2004 alustati RABi teadete põhjal 12 kriminaalmenetlust. Joonisel 8 on näha nende menetluste jaotuse kuriteokahtluse järgi.

Joonis 8. Aastal 2004 alustatud menetluste jaotus

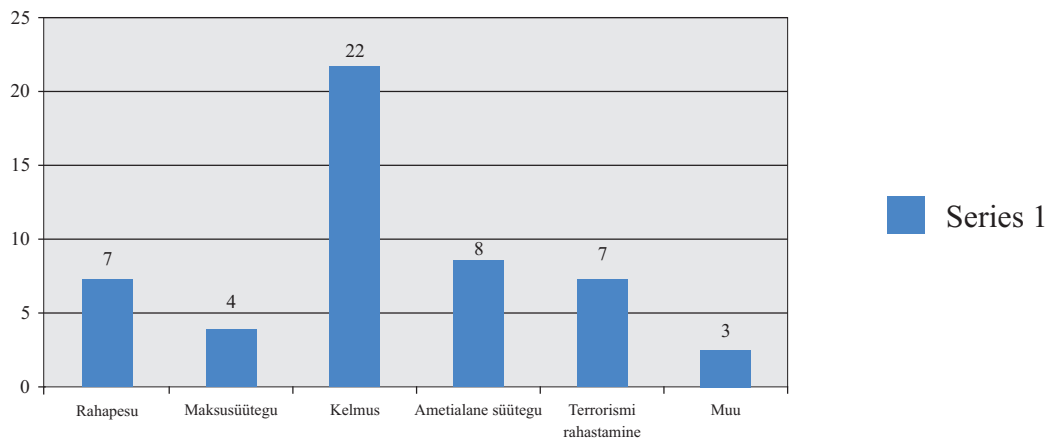
Aasta 2005

Rahapesu andmebüroo sai 2005. aasta jooksul 1697 teadet kahtlaste ja ebaharilike tehingute kohta, mis hõlmasid tehinguid summas **65 783 397 229.21 krooni**. Joonisel 9 on toodud levinumad indikaatorid saabunud teadete saatmiseks.

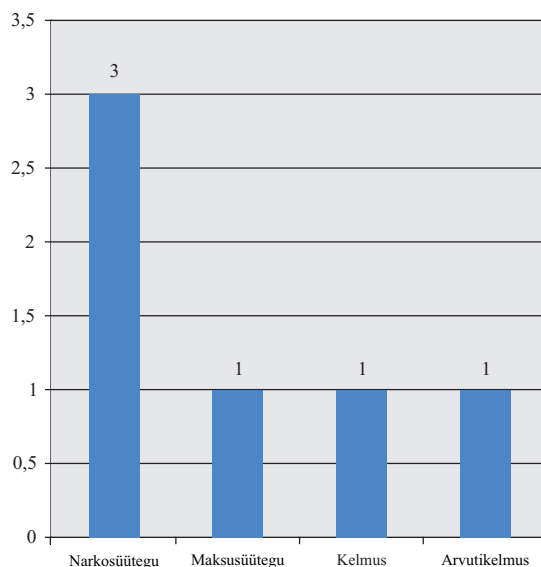
Joonis 9. Levinumad indikaatorid

Uurimisorganitele saadeti 64 materjali, mis hõlmasid teavet 159 saabunud teatest. Nimetatud teated hõlmasid 513 füüsilist ja juriidilist isikut ning tehinguid summas **1 829 317 807 krooni**. Joonisel 10 on näha uurimisorganitele saadetud materjalide jaotus kuriteokahtluse järgi.

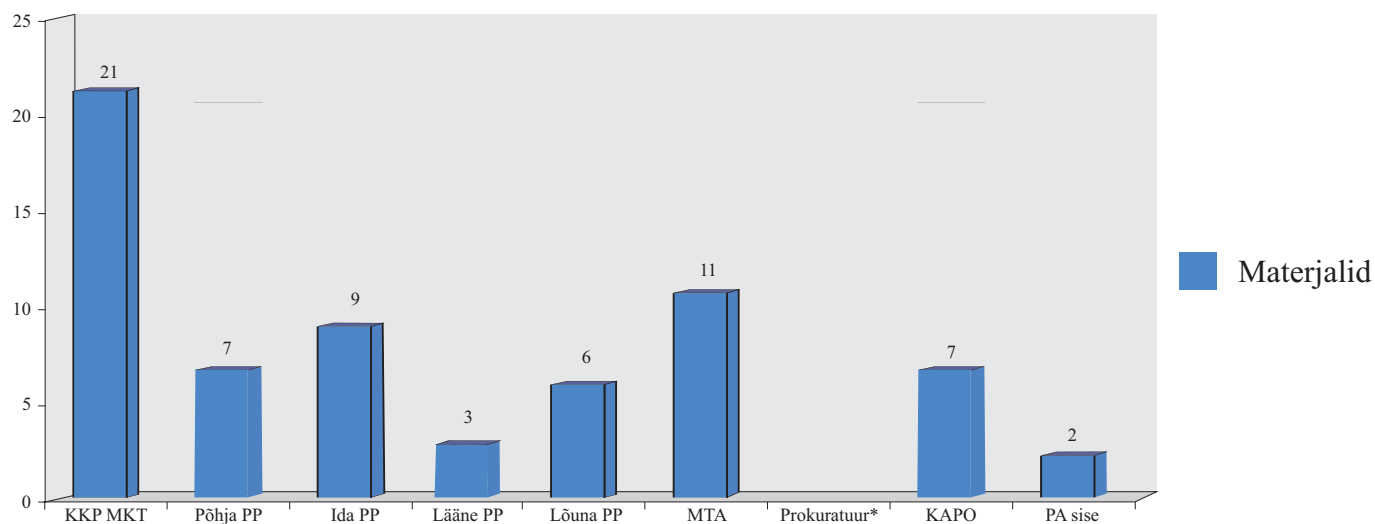
Joonis 10. Uurimisorganeile saadetud materjalid kuriteokahtluse järgi

Saadetud materjalidest 6 rahapesukahtlusega juhtumist alustati menetlus kõigil juhtudel. Nendes materjalides määrati eelkuritegu alljärgnevalt (joonis 11).

Joonis 11. Rahapesu eelkuriteod

Teadete jaotus uurimisorganite järgi on näha joonisel 12.

*Tabelis on toodud vaid uurimisasutused

Joonis 12. Teadete jaotus uurimisorganite järgi

Tabel 5. Teadetes kirjeldatud tehingute summa erinevate valuutade kaupa

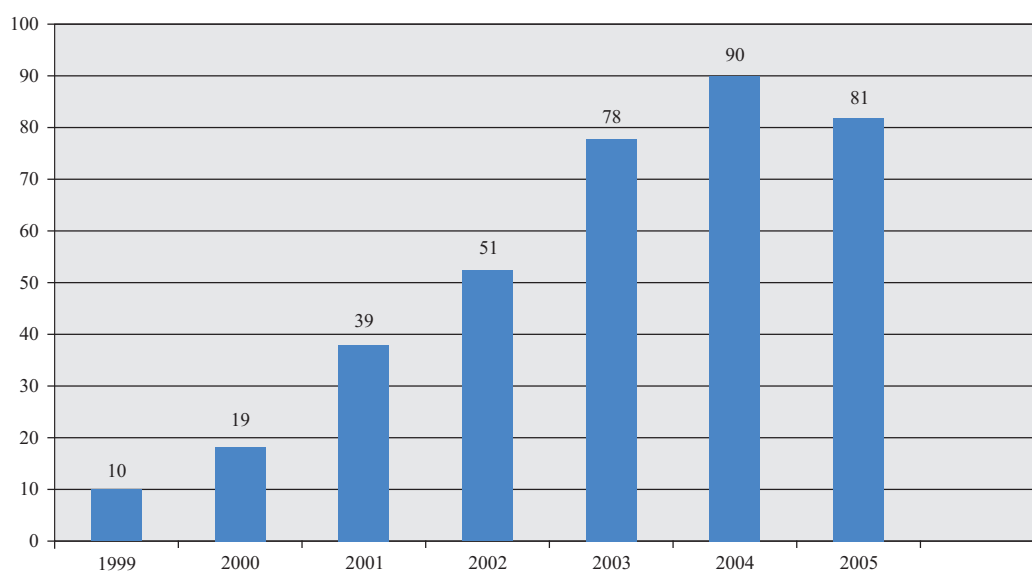
EEK	38 369 677 649.51 kr	38 369 677 649.51 kr
EUR	23 130 444,13 €	362 130 231.26 kr
USD	2 088 778 846,98 \$	27 039 242 174.16 kr
RUB	4 355 000	1 964 105.00 kr
JPY	7 000 000	794 150.00 kr
AUD	21 569,75	210 168.34 kr
GBR	45 451,65	1 039 933.75 kr
SEK	28 000,00	46 928.00 kr
CZK	65 000,00	35 230.00 kr
LVL	297 745,00	6 693 605.35 kr
LTV	345 045,00	1 563 053.85 kr
Kokku		65 783 397 229.21 kr

Samal ajal kasutas RAB oma õigust tehing peatada 20 korral ja õigust vara arestida 13 korral. Kokku arestiti vara **3 735 969.50** krooni väärtuses. Ettekirjutusi lisainfo saamiseks tehti aasta jooksul 840.

Aastal 2005 alustati RABi teadete põhjal 19 kriminaalmenetlust.

6.2. Rahvusvaheline koostöö

Eesti RAB on Egmont Groupi liige olnud alates 2000. aastast. Rahvusvahelist koostööd saatkondade politseiatašeede kaudu alustasime aga juba 1999. aasta sügisel ning välispäringute arv on aasta-aastalt kasvanud. Kokku on vaadeldaval perioodil saadud 368 välispäringut, mis aastati on jaotunud järgmiselt (joonis 13).

Joonis 13. Välisriikide RABide (FIUde) päringud

Tabelis 6 on riikide kaupa andmed teistest riikidest saadetud (sissetulnud) päringute ja teistesse riikidesse saadetud päringute kohta, mis annab pildi ka välissuhtluse tihedusest eri riikidega aastail 2004–2005. Et Eestis on RAB politsei koosseisus, on meie partnerite hulgas ka Interpol, Europol, FBI ning muud teiste

riikide jõustruktuuride esindajad. Tavapäraselt on kõige tihedam koostöö põhjanaabri Soomega, järgnevad lõunanaabrid Läti ja Leedu. Viimasel ajal on tihenend koostöö ka Venemaa ning Ukrainaga, kust on pärit suur hulk Eesti elanikke.

Tabel 6. Andmed välispäringute kohta aastail 2004–2005

Välisriik	2004		2004		Kokku päringuid
	Sissetulnud	Saadetud	Sissetulnud	Saadetud	
Kokku	90	34	81	48	253
Soome FIU	31	5	15	8	59
Läti FIU	4	15	8	16	43
Leedu FIU	9	5	2	1	17
Venemaa FIU	2	1	10	1	14
Ukraina FIU	2	0	7	2	11
FBI	0	1	4	2	7
Venezuela FIU	2	0	5	0	7
Austria FIU	5	0	0	1	6
Saksamaa FIU	3	0	1	2	6
UK (NCIS)	0	1	3	2	6
Malta FIU	4	0	0	1	5
Šveitsi FIU	1	0	0	4	5
USA FIU	3	0	1	1	5
Bulgaaria FIU	3	0	1	0	4
Itaalia FIU	2	1	1	0	4
Norra FIU	1	2	1	0	4
Araabia FIU	2	0	1	0	3
Hispaania FIU	1	1	0	1	3
Horvaatia FIU	3	0	0	0	3
Ungari FIU	1	0	2	0	3
Moldova FIU	0	0	3	0	3
Valgevene FIU	0	0	1	2	3
Belgia FIU	0	0	2	0	2
Europoli FIU	0	0	2	0	2
Küprose FIU	0	1	1	0	2
Mehhiko FIU	2	0	0	0	2
Prantsuse atašee	0	0	1	1	2
Rootsi FIU	2	0	0	0	2
Rumeenia FIU	0	0	2	0	2
Slovakkia FIU	1	0	1	0	2
Gibraltari FIU	0	0	1	0	1
Hollandi FIU	0	1	0	0	1
Iirimaa FIU	1	0	0	0	1
Interpol	1	0	0	0	1
LAVi FIU	0	0	1	0	1
Liibanoni FIU	0	0	1	0	1
Luksemburgi FIU	1	0	0	0	1
Makedoonia FIU	0	0	1	0	1
Mani saare FIU	0	0	0	1	1
Poola FIU	0	0	0	1	1

Portugali FIU	0	0	1	0	1
Sloveenia FIU	1	0	0	0	1
Šotimaa peaprokurör	0	0	1	0	1
Taani FIU	1	0	0	0	1
Tšiili FIU	1	0	0	0	1
Western Union	0	0	0	1	1

6.2. Rahapesukuritegude uurimine

Selles alajaotuses vaatleme rahapesukuritegude uurimist ning jätame kõrvale kuriteod, mille kohta on uurimisorganile avalduse teinud RAB, kuid tegemist on teiste kuritegude tunnustega. Esimene rahapesuga seotud kriminaalasi oli 1999. aasta teisel poolel ühe panga töötaja kriminaalvastutusele võtmine rahapesu tõkestamise seaduse nõuete eiramise eest. Kohtus tunnistati pangatöötaja süüdi ning teda karistati rahalise karistusega.

Meeldiv on tõdeda, et uurimisorganid on alustanud paljude rahapesukuritegude uurimist omal algatusel ning tihti eelkuriteo uurimise ajal. Ametlik uurimisstatistika (kriminaalmenetluse registri andmetel) ei haaku täpselt RABi statistikaga. Esiteks toimib ajafaktor siis, kui aasta lõpus saadetud materjali põhjal alustatakse uurimist järgmisel aastal või menetlust alustati prokuröri korraldusel, kes RABi kaebuse põhjal muutis kriminaalmenetluse alustamisest keeldumise otsust. Teiseks tekivad vahed protsessi vältel ümberkvalifitseerimise, olemasolevale kriminaalmenetlusele materjali lisamise ning muude menetlusotsuste baasil. Kolmas mõjur on asjaolu, et kriminaalmenetluse register on alles uus, ning töö käigus parandatakse ka leitud vead. Siin toodud andmed kajastavad menetluse ülevaadet kriminaalregistris 2006. aasta 1. juuli seisuga.

Tabelis 7 on ülevaade Eestis uuritud kriminaalasjadest, kus vähemalt üks menetluses olnud kuritegudest on olnud rahapesu.

Tabel 7. Rahapesukuritegude uurimine aastatel 2000–2005

Aasta	Alustatud menetlusi	Neist RABi materjalidest	Lõpetatud	Menetluses	Kohtusse saadetud
2000	1	0	0	0	1
2001	6	4	3	3	0
2002	5	3	1	1	3
2003	13	6	9	4	0
2004	15	3	5	6	4
2005	8	6	1	6	1
Kokku	48	22	19	20	9

Eelmainitud kuritegusid on uurinud peale Keskkriminaalpolitsei ka regionaalsed politseiprefektuurid ning Maksu- ja Tolliameti uurimisosakond.

Jõustunud kohtuotsuseid rahapesu eest on RABi andmeil kolm, sh kaks süüdimõistvat otsust, millega mõisteti süüdi kokku neli isikut. Kõik nimetatud kohtuotsused jõustusid 2005. aastal.

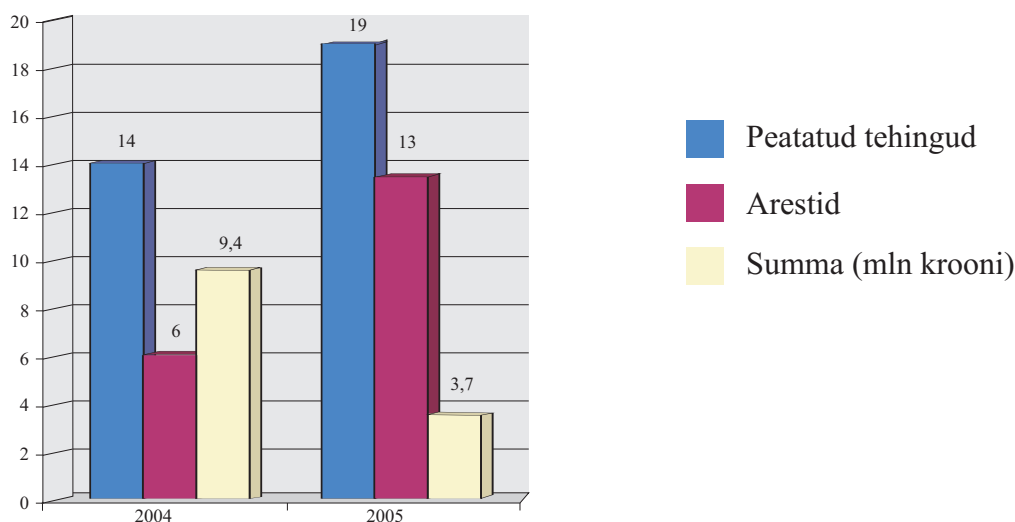
6.3. Vara arest ja konfiskeerimine

Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise põhieesmärk on kurjategijatel ära võtta nende kuritegelik sissetulek. Kahjuks ei ole praegu Eestis kesket andmebaasi, kuhu oleks kogutud andmed vara arestimise ja

konfiskeerimise kohta kriminaalmenetluses. Justiitsministeerium koostöös prokuratuuri ja politseiga on toimivat lahendust välja töötamas.

Joonis 14 annab aga ülevaate RABi poolt 2004. ja 2005. aastal peatatud tehingutest ja kohaldatud arestidest ning nende raames arestitud summadest. RABil on õigus peatada kahtlane tehing 2 ööpäevaks, mille jooksul vara omanik peab esitama RABile vara legaalselt päritolu tõendavad dokumendid. Kui isik ei suuda RABile vara legaalselt päritolu tõendada, arestib RAB vara 10 päevaks, mille jooksul püütakse välja selgitada vara tegelik päritolu ning võimalik kuritegu. Edasine vara arest on võimalik aga ainult kriminaalmenetluse raames, mis tähendab seda, et 10 päeva jooksul peab RAB leidma viited kuriteole ja edastama materjalid kriminaalmenetluse alustamiseks. Kui see ei õnnestu, tuleb vara vabastada.

Tehingu peatamisel ja vara arestimisel on teinegi külg. Nimelt saab isik siis teada, et ta on sattunud õiguskaitseorganite (eelkõige RABi) huviorbiiti, ning sageli kaasneb sellega risk rikkuda ära tulevane kriminaalmenetluse perspektiiv. Sestap kaalub RAB enne tehingu peatamist põhjalikult selle hädavajadust ning arutab vajaduse korral asja prokuröriaga. Kriminaalmenetluse perspektiivi huvides on teinekord kasulikum lasta isikul rahaga tehinguid jätkata ning jälgida nende tehingute kulgu. See viib sageli kuriteo tegelike organisaatorite ja kasusaajateni ning annab vajalikud tõendid nende isikute süüdimõistmise kohta.

Joonis 14. RAB peatatud tehingud, kohaldatud arestid ning arestitud summad 2004–2005

6.4. Järelevalve

Järelevalve krediidi- ja finantseerimisasutuste üle oli varem Finantsinspektsiooni ülesanne. Järelevalve rahapesu tõkestamise seaduse nõuete täitmise üle RTRTSi § 5 lg-s 1 loetletud subjektide poolt pandi RABi ülesandeks 01.01.2004 jõustunud seadusemuudatustega. Et aastal 2004 ressursse uueks ülesandeks ei jätkunud, alustas RAB järelevalvetööd 2005. aastal, võttes prioriteetideks riskialtimate subjektide grupid. Järelevalve vältel tõhustati eelkõige ettevõtjate teadlikkust rahapesu tõkestamise nõuete täitmisel. Kaks järelevalvetöötajat tegid aasta jooksul kokku 60 kohapealset kontrolli ning menetlesid 6 väärtegu. Trahv määrati neist ainult kolmel korral, sest kontrolli eesmärk oli eelkõige parandada teadlikkust.

Tabel 8. Järelevalvemeetmed aastal 2005

Järelevalve	Kontrollitud	Väärtegu	Lõpetatud	Hoiatus	Trahv
Valuutavahetus	39	3		1	2
Kasiinod	10	2		1	1
Väärisasjade müüjad	9	1	1		
Kinnisvara	2				

6.5. Teadlikkuse suurendamine

Alates RABi loomisest oleme põhitähelepanu pööranud seaduses kohustatud subjektide teadlikkuse parandamisele seaduse nõuetest. Büroo töötajad on käinud esinemas kõigis pankades ja paljudes teistes firmades. Sellist töövormi on aktiivselt viljeldud paralleelselt oma töötajate kutseoskuste parandamisega. Võimaluse korral on subjekte kaasatud ka rahvusvaheliste programmide (TAIEX, PHARE jt) raames korraldatud väljaõppele.

Kõige paremini on ette valmistatud krediidi- ja finantseerimisasutuste rahapesu kontaktisikud, kelle ülesanne on organiseerida või ise korraldada õppusi oma ettevõttes.

RAB on korraldanud mitmeid õppepäevi professionaalsete liitude ning ühingute abiga, kes hiljem on vajalikud materjalid oma veebilehel liikmetele kättesaadavaks teinud.

Järelevalve raames korraldatud kontrollkäikudel on kõigepealt kontrollitud töötajate teadlikkust ning puudujääkide korral kohapeal selgitatud seaduse nõudeid, nende tähtsust ning nõuete järgimise piisavat ja vajalikku ulatust.

Sisekaitseakadeemia politseikolledžis on õppeplaani lülitatud rahapesu tõkestamise erikursus, mida õpetab tulevastele politseiametnikele RABi töötaja. Samuti esinevad RABi töötajad sageli politseiametnike täiendusõppekursustel õpetajatena. RABi eksperdid on TAIEXi programmi raames edastanud oma kogemusi teisteski riikides.

Kõigile kättesaadav teabeallikas rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise kohta on RABi veebileht <http://www.politsei.ee/rab>, mis on esialgu küll ainult eestikeelne, kuid tulevikus on plaanis lisada vene- ja ingliskeelne versioon.

Alates aastast 2006 hakkas RAB koguma täpsemat statistikat saadud ja korraldatud kursuste ning muude teadlikkuse tõhustamise ürituste kohta, mistõttu järgmises aastaraamatus on oodata sellealast detailset ülevaadet.

7. Rahapesutrendid ja näidisjuhtumid

1. 1999. aastal sai RAB teate selle kohta, et ühe panga ühes kontoris saadeti korduvalt Kolumbiasse, Hollandisse ja Portugali erinevate firmade pangakontodele suuri summasid. Ülekanded vormistati sularahakannetena fiktiivsete isikute nimelt. Materjal saadeti uurimiseks Keskkriminaalpolitseile, kes rahapesu ei tuvastanud. Küll võeti aga kriminaalvastutusele pangatöötaja, kes ülekanded tegi. Kohus tunnistas ta süüdi rahapesu tõkestamise seaduse eiramises ja karistas rahalise karistusega.
2. 1999. aastal sai RAB teate, et grupp Saksamaa kurjategijaid, kes pressis Saksamaal ühelt magusat tootvalt ettevõttelt välja 8 miljonit dollarit, ähvardades osa toodangust mürgitada, oli võltsitud dokumente kasutades avanud kontod kahes Eesti pangas, et kuritegelik tulem legaliseerida. Koostöös pankade ja Saksamaa politseiga kurjategijad tabati ning mõisteti Saksamaal süüdi. Kuritegu jäi lõpuni toime panemata.
3. 2001. aastal sai RAB teate, et USA kodanik oli suure summa eest ostnud veebiraha Eestis asuvalt e- raha vahendajalt. Mõne päeva pärast müüs üks ELi kodanik veebiraha sama vahendaja kaudu veidi väiksema summa eest. Infot kogudes selgus, et USA kodanik oli seal toime pannud pangapettuse ja ostnud veebiraha väljapeteturaha eest. Saatsime saadud andmed koos isikuandmetega USA kolleegidele. Umbes aasta pärast lugesime ühest USA veebiajakirjast, et nimetatud USA kodanik koos 18 kurjategijaga (ajalehes nimetati seda gruppi paberiterroristideks) oli USAs süüdi mõistetud rahapesus ja teistes kuritegudes.
4. 2005. aastal saime Leedu kolleegidelt teate, et Eesti kodanikud teevad rahaoperatsioone Hongkongist

saabunud rahaga. Analüüsi tulemusena selgus, et nimetatud kodanikud olid Eestis varem süüdi mõistetud suurvarguse eest Eesti elektroonikafirmast, kust varastatud elektroonikaseadmed saadeti Läti kaudu Hongkongi. Leedus oli tegemist selle kuriteo tulemusel saadud rahaga. Et Eesti õiguskaitseorganid pidasid varguse uurimise lõppenuks, uurisid Leedu õiguskaitseorganid juhtumi lõpuni ning sellest sai Leedus esimene rahapesukuriteos süüdimõistmine.

8. Tulevikuplaanid

Lähituleviku arengusuundadest tuleb esile tõsta Eesti seaduste vastavusse viimist (hiljemalt 15.12.2007) ELi rahapesu III direktiiviga (edaspidi *direktiiv*). Direktiivist lähtudes tuleb Eesti seadustikku lisada järgmised olulised muudatused:

- 1) rahapesukuriteo definitsioonis tuleb eraldada kolm iseseisvat koosseisutunnust nii, et igaüks neist eraldi moodustaks iseseisvalt piisava kuriteokoosseisu;
- 2) lisada seaduses kohustatud subjektide hulka usaldusfondide või äriühingute teenuse pakkujad, st Larseni ja Diveci tüüpi ettevõtjad;
- 3) sätestada täpselt tegeliku kasusaava omaniku ja riikliku taustaga isikute (PEP) lisakontrolli direktiivi põhjal;
- 4) määrata rahasiirde- ja rahaülekande teenuse pakkujatele registreerimiskohustus analoogselt valuutavahetajatega ning kehtestada valuutavahetuse definitsioon ka kõigi veebiraha liikide kohta;
- 5) sätestada otseselt teatamiskohustus seaduses kohustatud subjektide järelevalveasutustele;
- 6) sätestada otseselt teatamiskohustuslaste kaitse meetmed ähvarduste või vaenuliku kohtlemise eest;
- 7) määrata asjaomastele riigiasutustele kohustus tagada piisavate ja vajalike statistiliste andmete kogumine, et hinnata süsteemi tõhusust;
- 8) sätestada piisavate meetmete võtmine kohustatud subjektide järelevalveasutuste poolt, et tagada süsteemi tõhusus ja direktiivi nõuete täitmine;
- 9) määrata riigiorgan, kes esindab riiki ELi rahapesu ja terrorismi rahastamise vältimise komitees.

Arvestades, et Eesti valitsus on langetanud otsuse lisada RABi ülesandeks rahvusvaheliste finants sanktsioonide rakendamise kontrolli ning et enamiku kohustatud subjektide järelevalve on juba nüüd RABi ülesanne, tuleb rahvusvahelise sanktsiooni seaduses teha vajalikud muudatused, tõsta rahapesu andmebüroo staatust iseseisva riigiorganina ning eraldada büroole vajalikud ressursid tema ülesannete täitmiseks.

Praegu ei ole RABi ressurssidega varustatus vastavuses temale pandud ülesannetega, mis eeldab, et küsimus peaks kujunema Rahandusministeeriumi juures moodustatava rahapesu tõkestamise koordineerimise valitsuskomisjoni üheks prioriteediks. Samuti peaks komisjon kaaluma RABi kui riigi keskse eriülesandeid täitva organi staatuse tõstmist büroo ülesannete laienemise tõttu.

Büroo töö tulemuslikkuse tõhustamiseks on kavas välja töötada uus andmetöötlussüsteem, mis aitaks automatiseerida mitmeid nüüd veel käsitsi tehtavaid rutiinseid tööoperatsioone ning võimaldaks seaduses kohustatud subjektidel saada teateid veebipõhise ja turvalise IT-vahendi abil.

Kasulikud lingid

Eestis

Rahapesu andmebüroo. <http://www.pol.ee/rab>
Finantsinspektsioon. <http://www.fi.ee/>
Rahandusministeerium. <http://www.fin.ee/?id=14865>
Pangaliit. <http://www.pangaliit.ee/toimkonnad/rttoimkond/>
Notarite Koda. <http://www.notar.ee/12848>
Politseistatistika. <http://www.pol.ee/index.php?id=476>
Kriminaalstatistika. <http://www.just.ee/kriminaalstatistika>
Korruptsioon. <http://www.just.ee/20501>
Kohtustatistika. <http://www.kohus.ee/10925>
Kohtulahendite register. <http://www.kohus.ee/1527>

Välismaal

ÜRO. <http://www.imolin.org/imolin/index.html>
Egmont Group. <http://www.egmontgroup.org/>
FATF. <http://www.fatf-gafi.org/>
MONEYVAL. <http://www.coe.int/moneyval/>
Euraasia Grupp. <http://www.eurasiangroup.org/>
FIU.NET. <http://www.fiu.net/>
Euroopa Liit. http://ec.europa.eu/justice_home/fsj/terrorism/fsj_terrorism_intro_en.htm